

Esperantal Antologio en Idolinguo

Da

Tazio Carlevaro

Tradukero e redaktero

Bellinzona

2019

Gratitodal dediko

Me dedikas ica libro a omni ti qui laboris pri e por poezio en la diversa monolinguala movement, e speciale al sequanta amiki idista:

S-ro Andreas Juste, amiko e valoroza Ido-Poeto, qua akurate korektigis mea tradukuri. Sen ilu, me nultempe povabus audacar la prizento di mea laboruro.

S-ro Louis Pascau, amiko e valoroza Ido-prozifero ed anke poeto, qua ofte kurajigis me en mea laboro.

Danzelo Emma-Louise Bosshard, vera meceno dil Ido-kulturo, sen qua diversa valoroza libri nultempe povabus aparar.

Tazio Carlevaro, Les Hauts-Geneveys (Suisia)
1977

Remarko pri kopio-yuro dil poemi

Esas preske neposibla kompilar antologio demandinte a omni autori la permiso tradukor (e publisor) ilia poemi. Multa mortis (e me ne savas, qua havas lia publisio-yuri). Di multi, me ne konocas l'adreso. Do me pergas, ke la nedemanditi pardonos me... e ne tro protestos. Me prizentis – kom interkambio – ampla bibliografio del laboruri da omna traktit autori.

Remarko pri l' editi

Unesma edito en 1977, dal Editerio Hans Dubois, Chiasso (Suisia)
Duesma e kelke revizionita edito en 2019

Autoro

Dr Tazio Carlevaro
Viale G. Motta 32
CH-6500 Bellinzona
Suisia
tcarlevaro@bluewin.ch

Kontenajo dil libro

Kontenajo dil libro	1
Introdukto	4
Pri interplanlinguistika nekonoco.....	4
La kauzo di ta “fratal enemikeso”	4
Efekti di nesavo en l’ Ido-movimento	5
Imajo dil Ido-movimento e dil -kulturo en Esperanto-literaturo	5
Skopo di ca libreto.....	6
Informado dil esperantisti pri l’ Ido-kulturo	6
Kelka informi pri l’ uzita metrika sistemo	8
Antologio	9
Libri pri la literaturo di Esperanto.....	9
L’unesma periodo dil Esperantala liriko (1989-1919)	9
Introdukto	9
L’ autori.....	10
Ludoviko Lazaro Zamenhof	10
Romano Frenkel	12
Georgo Deshkin	13
Stanisław Karoleczyk.....	13
Stanislav Schulhof.....	14
Edmond Privat.....	15
La duesma periodo dil Esperantala liriko (1919-1946).....	16
Historiala introdukto	16
Sociala origino di ca klasikismo	16
Diferanta skoli dum ca periodo	17
Prozo, essayismo, teatro 1919-1946.....	17
La poeti dil duesma periodo	19
Kolomano Kalocsay	19
Julio Bághy	23
Lajos Tárkony	24
Helmi Dresen	25
Nikolaj Kurzens	26
Hendrik Adamson	27

Georgo E. Maura.....	28
Peter Peneter	29
Magda Carlsson.....	29
Ludmila Jevsejeva	30
Ferenc Szilágyi.....	31
Evgenij Mihalski	31
Nikolaj Hohlov	32
Nikolaj Vladimirovich Nekrasov	34
Imre (Emeriko) Baranyai	34
Leendert Cornelis Deijk.....	36
Leonard Nowell Newell.....	36
Raymond Schwartz.....	37
Jan van Schoor	39
Charles Baudoin	39
Lucien Thèvenin.....	40
Jaume Grau Casas	40
Amélia Núñez Dubús	41
Ossaka kenji	41
La triesma periodo dil Esperantala liriko (1945-1975)	42
Generala introdukto	42
Informi pri manki en ca chapitro	42
Poemi da autori dil triesma periodo	43
William Auld.....	43
Victor Sadler	47
Edwin De Kock.....	48
Baldur Ragnarsson	49
Roman Dobrzynski.....	50
Ivan St. Georgiev.....	51
Alexander Logvin.....	51
R.P. Nogueira.....	52
Geraldo Mattos.....	52
Stefo Urban	53
Eli Urbanova	53
Ueyama masao	54
Vesna Skaljer-Race	55

Tomita tomu.....	55
Tanaka sadami.....	55
Miyamoto masao.....	56
Clelia Conterno Guglielminetti.....	56
Aldo De' Giorgi.....	57
Kjell Walraamoen.....	58
Yamada tempu.....	59
Komenti auto-kritikala kom posfaco dil libro.....	60
La historio di ca libreto.....	60
Hodiala konsideri pri kelka temi.....	60
Kelka aspekti dil teorio pri literaturo.....	61
Mea experienco pri la pozitiva aspekti dil poeziala Ido.....	61
La influo dil intelektal *etoso en ta epoko.....	62
Forskita parto dil prefaco al triesma periodo.....	63

Introdukto

Pri interplanlinguistika nekonoco

Poligloteso (anke en Suisia – malgre kontrastanta, ed ereroza – opiniono) esas rara. Poligloteso en planlinguistiko es mem plu rara. Cetere, rationale, tala plurlingualeso es certe la maxim stranja, e la maxim neutila. Faktale, la planlingui esas idiomi kreita por facar la plurlingualeso superflua.

Tala poligloteso do povas spricar sive del hazardo, sive del inklineso – sive de amba. E la hik-lastas esas precize mea kazo.

En 1957 me – lore 12-eva – lernis, unesmaloke, Ido, e plu tarde Esperanto. Ne esis facile por me distingar (linguale) inter la du, tante plus, ke Esperanto-parolanti trovebis lore en relative granda nombro en Ticino, dum ke me absolute ne savis, kad l' Ido-movimento ankore existas, o kad ol mortis. Erste en 1960, me povis kontaktar kun ol. E de lore, me esis atencoza e interesoza spekterio dil kultural vivo di la du movimenti.

To, quo astonigis me maxim multe, esis la totala nesavo da un novimento pri l' altra. Quankam la du lingui similesas reciproke, quankam la developo di amba movimenti ne es paralela, quankam la publiko es la sama, quankam la skopi es egala ... la membri tote simple ignoras su reciproke.

Maxim generale, la esperantisti savas nulo pri l' Ido-movimento, pri l' Ido-kulturo e -literaturo (e naturale pri l' Ido-linguo). Multi havas neracionala pavori koncernanta Ido. Altri havas stereotipi e prejudiki. Uli mem supozas, ke Ido ja delonge desaparitis. Relate co, psikologiisti parolus pri *wishful thinking*, t.e. pri *dezir-inklinanta pens-maniero*.

L'idisti ne es altraspeca: li generale o ne savas Esperanto, o mastras ol en nekonteinganta maniero. Li ne konocas l' esperantala kulturo, e ne interesas su pri esperantologio. Ofte, li expresas la timo, ke l' esperantala movimento povas montrar su kom agresiva kontre Ido. Certe, l' esperantisti kondutis koncerne l' Ido-movimento precize tale, quale l' Idisti timis, quankam nultempe sistematre. Lo saman facis anke l' Idisti. Efekto dil psikologiala e sociala klimato dil olima tempo.

La kauzo di ta "fratal enemikeso"

L' esperantala e l'idala movimenti es do tre simila, sive segun la skopi, sive segun la movimento-konsistanteso. Konsiderinte lo, de sociopsikologiala vido-punto, ne esas desfacila explikar la kauzo di ta reciproka izoleso e desfido. Apud objektiva (historiala) faktori (longa interkonkurenco antagonisma kun sama skopi), esas fakto konocata, ke skopo-simila e konsistanteso-simila movimenti povas diferar inter su (e tale existir kom totalesi unesala) nur destinante granda parto di sua grupo-agresivemeso al diferigo-konflikto kun simila grupo, vice al agado por la atingo dil skopo. To ya grandigas la solidareso dil grupo, ma, regretinde, ol mikrigas olua skopo-vizanta efikeso.

Efeki di nesavo en l' Ido-movimento

Tote certe, un ek la domeni, qua esis maxim nepermeebla dal reciproka influi, esas la domeni kulturala e literaturala.

Desfacile e lente augmentis la nombro di literaturifisti (tradukemi, poeti, prozifisti, dram/et/ifisti, esayisti...), qui skriptis en Ido. Ma li rapide perdis la kontakto kun l' esperantala kulturo, parte ja en 1908 (kande l' Ido-movimento formacesis), e definitive en 1914. Pro to, ex-e, en 1933 l' Ido-autoro Gilbert H. Richardson polemikas kontre la nesuficanteso dil Esperanto-autori, citante kom exemplo ul autoro dil yaro 1908-a (H. Vallienne), qua lore, en l' Esperantala kulturo, ja konsideresis adminime exter-moda (e judikata, del linguala vido-punto, mem plu severe kam Richardson facis).

Richardson, cetere, ne nur eroris pro traktado di neaktuala autoro, ma anke pro sua vido-punto koncerne la relato inter linguo e literaturo.

Nam il asertis, ke la kauzo dil misstando dil textaro da Vallienne trovesas esencale *ne* en la nekapableso dil autoro ipsa, ma en la nesuficanta expreso-kapableso di Esperanto. Hodie, pos tante multa yari, ni povas klare perceptar, pro quo il eroris.

Ja en 1932, la esperantala literaturo, koncerne qualeso, e ne nur koncerne quanteso, superis l' Ido-literaturo (danke la eminenteso dil budapestala literaturala skolo, kun K. Kalocsay e J. Bághy). Ma la nesavo di Richardson (qua ankrisis su al yaro 1908-a) ne povis traktar ta nova (ed esenca) fakto.

Cetere, malgre l' opiniono da Richardson, l' Ido-poeti cirkum 1930 teknikale trovesis an la sama nivelo quale l' esperantala poeti cirkum 1908. La nekontentiganta situeso (pri qua juste e yuste plendis il) ne povis do dependar del linguo ipsa, ma del developo dil teknikala konoci dil autori.

Ni mustas agnoskar, ke la nesavo pri l' esperantala literaturo havis mala efekto en l' Ido-literaturo. 1920-1939, plura literaturemi publisas beletristike en Ido, e se li povabus havar plu oportuna modeli, lia nivelo certe esabus plu alta. Nam trovo dil literaturala modeli en altra linguo nule es desnaturala: memorez nur l' autori latina, qui serchis sua exempli en l' antiqua-greka literaturo.

Pro to, esencala altigado di qualeso-nivelo povis eventar en l' Ido-literaturo erste pos 1960, kande Andreas Juste publisas sua ampla libraro. Ma ulmaniere ni povas opinionar, ke to eventas tre tarde, nam pro linguo-historiala kauzi, cadie, l' Ido-kultural autori (qui povus sequar ilua traci) ne plus esas abundanta.

Imajo dil Ido-movimento e dil -kulturo en Esperanto-literaturo

Ne mankis probi dal esperantista kulturifisti komprenar l' Ido-movimento, ma, ad omn olti, mankis la necesa objektiva informi.

Tale, inter la du mondo-militi, aparis poemo da L.N.N. Newell *La lasta*, amikale dedikita a idista poeto. Newell imaginas, ke en la mondo restis *un sola* Ido-poeto... en epoko, kande l' Ido-literaturo havis (relativa) florifado. Ton ne savis L.N.N. Newell, ed anke l' idisti nultempe saveskis l' existo di ta poemo.

En 1950 aparis en la revuo *Progreso* letro-interkambio inter l'esperantal autoro ed editero Juan Régulo-Pérez e l'Ido-vortospecialisto ed erudito Pedro Marcilla. Me havas l' impresio, ke de to spricis nulo, nam l' idisto volis "konvinkar" l' esperantisto, vice simple informar il, e nam l' esperantisto semblis preferar ignorar la fakti, vice vidar en la "filio" (= Ido) la traco dil patro.

Kurioze: l' Esperanto-eruditi ofte e juste plendas, ke la neesperantala mondo nur rare traktas la sociologia e kulturala signifikado di Esperanto, ma li ipsa kondukas simile, koncerne altra planlinguala movimenti (ne nur Ido).

Ulfoye me propozis al atenco dal Ido-autoro Andreas Juste la mencionita texto da Newell, e plu tarda poemo (da Newell certe inspirita) da Geraldo Mattos: *Al Idista Poeto* (1968), qua propozas al lekteri l' imajo di ja desaparinta Ido¹.

Juste skriptis respondanta poeziala letro (epistolo): *Kinesma epistolo: Por respondar a verd akuzi* (1972). Sama-yare, me sendis exemplero di ca *Kinesma epistolo*) a Mattos, esperante diskuto. Ma me faliis: il nultempe respondis.

E tamen, ibe existabus unika okazono por rikonstruktar ruptita ligilo, inter du lingui separita ja depos tre longa tempo, por ke la "patro" e la "filio" povez finale ritrovar su en su-distingiva uneso.

Skopo di ca libreto

Me skriptis ca libro por konocigar al Idisti l' esperantala kulturo. Me intencis (komencante) propozar reprezentanta selekturo, ma me faliis. Faktale, sen la teknikala auxilio da Andreas Juste, vera "kalocsay" dil Ido-literaturo, me nultempe povabus entamar tala laboro. Ma, regretinde, depos 1974 il cesis agar en literatural domeno, pos 14-yarala briliado e fekundesado.

Do nur l'unesman e la duesma parton il povis revizar, e ne la triesman, qua pro to restas nekompleta, skisatra, e fundamentale mankoza.

Informado dil esperantisti pri l' Ido-kulturo

Se esas esencala informar l' Idisti pri l' esperantal kulturo, esas same esencala informar l' esperantisti pri l' Ido-kulturo, e, generale, pri la kulturo existanta en la planlingui altra kam Esperanto. Pro to me previdis laborado por preparar kompleta bibliografio di Ido (en kunlaboro kun Reinhard Haupenthal), ampla historio dil literatural manifestado en la planlingual movimenti (ube evidente brilios l' Ido-literaturo), la traduko aden Esperanto dil kompleta libraro da Andreas Juste, la traduko aden Esperanto

¹ En *Ritmoj de vivo*, p. 20.

dil kompleta (prozal) novelaro da Antoni Kofman, originale skriptita en Ido, e la kompleta novelaro da Louis Pascau (Lui Pasko). Pasis 42 yari. Me facis multo, ma, supozeble, mea labor-kapableso ne permis omno. E la nepreparita laboruri certe ne facesos dum la restanta yari di mea vivo.

Al moderna (2018) lektero me deziras la sama joyo, lektante ol, quan me havis dum la preparo. Selektio de bela poemi, en du bela lingui. Yunesala privilegio: libere studiar e laborar en interesiva domeni, ube lo bela ankore existas, ed es rikonocata kom tala. Kelka homi asertis, ke “lo bela salvos la mondo”. Me es ja olda, e me remarkis, ke to ne esas vera. Esez ya optimista, certe, ma ne tale. Me nun esas realista: “La mondo *povus* salvar lo bela”. Regretinde, me ne trovis plu optimista “motto” (slogano).

Ulon me tamen lernis, en la riprizento di ca poemi. Me ja lore prizis oli, e me prizas oli ankore nun.

Lasta atenciva vorti. En 1976, kande me preparis l’unesma pagini di ca libro, ni vivis en mondo kun forta ideologii. Ideologio esis maniero, o instrumento, por analizar l’ eventoj: politikala, kulturala, literaturala, e mem ciencala (!). Erste en 1981 me komencis studiar filozofio dil cienco, por laborar en ciencala domeno. To duktis me a humanista vido-punto, ed anke, tamen, al neceseso havar mezurable pruvi. To signifika demolisado dil ideologii. Certe, modeli, skemi, teorii necesas. Ma li ne es “lo vera”. Li es instrumenti qui mustas pruvesar. Cienco ne es ulo certa, definitiva. Ol esas mekanismo, qua sempre propozas questionoj, postulas respondi, e di qua la rezultajo esas modifiko, profundigo, e chanjo dil modelo.

Regretinde, en mea texto del yaro 1976-7, precipue en l’ introdukto al triesma periodo dil esperantal literaturo, me skriptis pri la (tatempe) existanta problemi dil planlinguala movimenti, me utiligis tala vido-punti ideologia, quin cadie me refutite refuzas. Tamen, ne es eleganta celar erori, quin altri konocas, e quin altri povas facile trovar. Do la neacceptebla partoj dil introdukto la lektero trovas en fino dil libro. Kun atencigo: nultempe skriptez ulo tala. Certe, on povas libere diskutar pri l’ futuro dil planlinguala movimenti, ma la prognozi mustas venar del mezurita fakti, e ne del prokustala skemi impozita al argumento. E la prognozi mustas en establita tempo kontrolesor.

Tazio Carlevaro

En novembro dil yaro 2018

Kelka informi pri l' uzita metrika sistemo

Omna poemi hike prezentita korektigesis, koncerne linguo e metriko, da Andreas Juste. Me tamen agnoskas, ke ne sempre me konsentis kun ilua propozici: do, se la lektero konstatas mala rezultaji, mea es la kulpo! Koncerne metriko, me probis sekar la matura konsili e la valoroza experienci da di s-ro Juste.

Bazo di mea rimala laboro esis la konocata *Rimaro* da J. Guignon (Ido-Kontoro, Thaon-les-Vosges 1928), kun plur adjuntaji da Andreas Juste.

Mea metrika sistemo tre similesas a olta qua uzesas en l' esperantala poezio. Me do ne traktas ol. Tamen, me uzis kelka novaji (ja propozita da s-ro Juste), qui semblas a me tre bona, ma qui kontrastas ne nur kun l' esperantala kustumo, ma anke kun l' idala.

1

Me sempre konsideris kom mi-konsonanti /i/ e /u/ avan /e/ e /o/, e dop altra vokalo. La litergrupo IU e UI pronuncesas respektive quale /yu/ e /wi/. Yen silabo-divido: brui-so, de-via-can-ta, si-nio-ro, cie-lo, quie-ta, edc.

2

Sandhi-fenomeni: du diferanta vokali (un ye l' fino di vorto, l' altra ye l' komenco dil sequanta vorto) formacas hiato. Tala hiati mustas segunpove evitesar. Tamen, se un ek ta vokali es I o U, ol povas, me ne mustas, formacar diftongo. Se du sama vokali trovesas en ta poziciono, lore oli reduktesas a un sola (ex-e ili iras - il-i-ras).

3

Vorti neoficala recevas signo *.

4

Eliziono: la finalo -a dil adjektivo povas elizionesar tranquile. La finalo -o dil substantivo povas elizionesar tranquile, ma on sempre adjuntas l' apostrofo grafiala ('). La finalo -as dil verbala tenso povas elizionesar, se ne existas posibleso krear konfuzo. Grafiale, on remplasas ol per la signo (-).

(1973)

Cadiala remarko: pos la redakto di ca libro, me tamen observis, ke *ne sempre me respektis* la mencionita reguli. To debesas al diferanta periodi, dum qui me esis tradukale aktiva.

Antologio

Libri pri la literaturo di Esperanto

Pri Esperanto-literaturo skriptis mult autori. Tamen l' unesma, qua havis kelka renomo, esis L. Tárkony (anke konocata kom Ludoviko Totsche), qua en 1932 publis *De paĝo al paĝo*, libro ankore cadie kelke interesiva. La cheko Vlastimil Novobilský, multe plu tarde, en 1956, skriptis (ma ne publikigis) unesma probo di organika historio dil literaturo: *Skizo pri la Esperanta literaturo*. En 1958 aparis libro tre valoroza, quan skriptis l'esperantala poeto William Auld. Traktas su pri granda *Esperanta Antologio*, qua kontenas la laboruri poeziala da plu kam 90 poeti, qui skribis originale en Esperanto. L' introdukto facesis dal redaktoro W. Auld. Didaktikala esas *Kvar prelegoj pri la Esperanta Literaturo*, dal jugoslaviano Drago Kralj, qua aparis en 1960. Importanta es l'introdukto da Ivo Rotkvić al libro redaktita da Reto Rossetti e Ferenc Szilágyi *Tridek tri noveloj, la Esperanta novelarto*, qua es ampla antologio de noveli originale skriptita en Esperanto. K. Kalocsay e H. Vatré skriptis valoroza chapitri pri literaturo di Esperanto en *Gvidlibro por Supera Ekzameno* (duesma volumo). Ol es la kritikala maxim interesiva laboruro pri Esperanto-literaturo. Me ipsa skriptis 300-pagina bibliografiala studiuo pri ta literaturo, qua aparis en l'importanta *Esperanto en Perspektivo*, 1974. La skopo di ca traktato ne esas la kritikala prizento, ma la propozo al lektero di ampla bibliografio komentita².

L'unesma periodo dil Esperantala liriko (1989-1919)

Introdukto

Nova linguo aparis en 1887: la *Lingvo Internacia*, di qua l' autoro, ula yuna d-ro Zamenhof, celesis sub la pseudonimo "d-ro Esperanto". Balde, la nomo dil autoro divenis la nomo dil linguo.

Ja en l' unesma, tre modesta lerno-libro, apud 16-regula gramatiko, vorto-listo kun prox. 900 radiki e kelka exempli frazeologia, trovesis poeziala exempli: du poemi tradukita e du poemi originala da Zamenhof ipsa.

Esis la tempo dil granda e bruisanta desaparo di Volapük. Do vere negativa instanto por la publis di linguo internaciona. Ed on remarkis ol: malgre la nedubitebla qualesi di linguo, la nov adepti venis nur relative lente, e preske nur de lando, ube la Volapük-movimento sempre esis tre mikra (Rusia). Pokope, tamen, la rangi dil adepti di Esperanto divenis plu nombroza. Precipue en Francia, ue la propagon duktis aktiva adherinto, s-ro Louis de Beaufront, ed en Rusia, precipue inter la Tolstoy-ani.

Ic unesma periodo dil Esperantala literaturo karakterizesas dal fakto, ke la linguo, lore, ne esis ja stilale pronta. Evidente, ol ja havis omna sua expres-moyeni, ma en formo latentia. La poeti povis lernar ca

² Fortunoze, existas moderna libri tre importanta e tre interesiva pri ta argumento. La maxim autoritatala esas *Historio de la Esperanta Literaturo*, da Carlo Minnaja e da Giorgio Silfer, kun 748 pagini, editita da LF-Koop en 2015, di qua aparis ja la duesma edituro.

moyeni nur en la praktika deskovro dum la kreo o la traduko di poemi. Precipue dum la traduko: nam poeto originala povas tre bone evitar desfacila ekspreso, ma tradukanto mustas frontagar ca problemi, e trovar maxim oportuna solvo.

L'unesma poeto esis Zamenhof, ma la maxim granda, la vera patro dil Esperantala poezio, esis la pola injeniero Antoni Grabowski, konocata poligloto. Il skriptis tre poka originale: il preferis tradukar, e per ic akurata laboro il deskovris la latentaj posibilesi dil linguo, e kreis l' unesma fundamento dil poeziala linguo, sur qua laboris plu tarde mult altra poeti. Grabowski (1857-1921) lernis Esperanto en 1887. Lua tradukala chef-verki esas *Mazeppa*, da Słowacki (1912), la internaciona antologio *El Parnaso de Popoloj* (1912), e precipue la granda poemo da Mickiewicz *Sinjoro Tadeo* (1918, 1955).

L'unesma periodo dil esperantala poezio esis importanta, nam dum ol on elaboris la instrumenti dil stilo, qui permisita oportuna ed akurata poeziala laboro. *Naturele, ca stilal instrumenti ne esis perfekta: oli atingos klasikala perfekteso erste pos l' unesma mondo-milito, e divenos universale valoroza, do moderne interesiva, erste pos la duesma mondo-milito.

Ni ne obliviez, ke linguo sen stilala tradiciono mustas unesme elaborar tala, ante ke valoroza artisti komencos uzar ca linguo por expresar su ipsa. Dante Alighieri es la patro dil itala linguo moderna, ma ne la patro dil literaturala tradiciono en italiana linguo, nam ca tradiciono esis elaborita ja antee. Dante nur uzis ol, perfektigis ol, e fixigis ol, danke sua genialeso.

L' autori

Ludoviko Lazaro Zamenhof

L.L. Zamenhof naskis en Bjalistok en 1859. Il esis ruslanda hebreo, ed il laboris quale oftalmologo. Il publikigis Esperanto en 1887, pos longa studii, di qui restas ankore nun kayeri (Pra-Esperanto 1879, Pra-Esperanto 1881). Maxim konocata esas lua *Letri* (du tomi, 1948, redaktita da G. Waringhien), e lua artikli ed esayi (*Originala Verkaro*, redaktita da Dietterle, 1929). En ca sama lasta libro trovesas anke omna lua diskursi, ube kurajoze il traktis politikaj temi e problemi (la pogromi en Rusia), organizala problemi, ed altra ankore: pri interlinguistiko, pri ideologio de Esperanto, edc.

Il tradukis multe. Maxim konocata esas *Hamleto*, da W. Shakespeare (8-ma edito, 1964), *La Revizoro*, da Gogol (1907), *Georgo Dandin*, da Molière (1908), *Ifigenio en Taŭrido*, da Goethe (1908), *La Rabistoj*, da Schiller (1908), *La Rabeno de Baĥaraĥ*, da Heine (1909), ed altra. Konocata esas lua *Proverbaro* (1910, 1961), e lua *Fabli da H.-Ch. Andersen* (1923, 1926, 1932, 1963). Anke tre konocata es lua traduko dil tota *Olda Testamento*, qua aparis en unesma kompleta edito erste en la yaro 1926.

La poemi originala da Zamenhof esas poka. Il inspiris da emocionala instanti, ed il havis suceso, nam il savis trovar poeziala ekspresuro a to, quon l' olima esperantisti sonjis en sua etika penso ed en sua esperi. Formale, la zamenhofala poemi esas sat ritmoza, klara ed eufonioza por faciligar agreabla recito ed oportuna memor-lerno. LLZ mortis en Warszawa en 1917.

Sequas poemo La Vojo, trovebla en *Esperanta Antologio* (EA), en pag. 36, ed en *Originala Verkaro*, en pag. 587. Me propozas la tradukuro da Louis de Beaufront, kun kelka chanji da me facita.

La voyo

Tra densa tenebro lumizas nin stelo,
A qua kurajoze ni vidas;
Per lua briliado en la nigra cielo
La skopon montrata ni vidas.
E nule ni timas la nokto-fantomi,
La stroki dil fato, la moki dil homi.
Nam rekta, sentrompa, justege tracita
 Ol esas, la voy' selektita.

Nur rekte, audace e ne deviacante
Ni sequez la voyo montrita!
Mem mikra guteto, konstante frapante,
Perforos la monto granita.
L' espero, l' obstino e la pacienteso –
Es signi por ni di la ver potenteso,
E ni, paz' pos pazo, pos longa laboro,
Atingos la skop' dil fervoro.

Ni semas, e semas, nultempe tedesas,
Al tempi futura pensante.
Cent grani perisas, ml grani perdesas, -
Ni semas e semas konstante.
«Ho, finez!» klamachas la homi kun moko;
«Ho, durez, avancez!» Adjuras nin voko;
«Adavan! Nepoti dankive vi pagos
Se kun persevero vi agos.»

Se pro la sekeso o ventotempesti
Ul folii velkinta ruptesas,
Ni dankas la vento, e balde nov testi
Pri nia vigoro trovesas.
Ne povos mortar nia brava kolegi:
Li timas nek mala venti nek abnegi.
Obstine li marchas, probita, *hardita.
Al skopo unfoye indikita!

Nur rekte, audace, e ne deviacante
Ni sequos la voyo montrita!
Nam singla guteto, konstante frapante,
Perforas la monto granita.
L' espero, l' obstino e la pacienteso –
Es signi por di di la ver potenteso.
E ni, paz' pos pazo, poa longa laboro,
Atingos la skop' dil fervoro.

Yen nun mem plu famoza poemo da Zamenhof: *La Espero*, di qua l' originala texto trovasas en *EA* en pag. 35, od en *OV*, en pag. 586. Dum ke l' unesma poemo tradukesis da L. de Beaufront segun la "normala" poeziala reguli di Ido (e do ol kontrastas kun le mea), omna sequanta poemo tradukesis ekkluziva-maniere da me, e do segunpove sequante l' indikita reguli.

La Espero

Aden la mondo venis nova sento,
Tra la mondo iras forta voko;
Per nov ali di lejera vento,
Nun de loko flugas ol a loko.

Ne al spado sangon dursteganta
Ol la homal familio tiras:
A la mond' eterne militanta
Ol santa dezir' di pac' inspiras.

Sub la santa signo dil espero
Yen kunvenas paco-batalanti,
E rapide kreskas la numero
Per laboro da la esperanti.

Forte stacas muro di mil yari
Inter la populi dividita;
Ma par-mortos l'obstinema bari
Da la santa amo frakasita.

Sur linguala neutra fundamento,
per kompreno di la tota mondo
La populi facos en konsento
Un komuna familiala *rondo.

Romano Frenkel

Ic autoro esis tre prizata tatempe. Il esis rusa gimnaziala direktoro. Ulon plu preciza ni ne savas pri lua vivo. Il esis aktiva anke sur tradukal domeno, ed il kunlaboris ofte a literaturala revuo esperantala di ta epoko. Lua originale poemi e poemeti aparis en *Verdaj Fajreroj*, 1908. Ca poemi es, teknike, sat primitiva, tamen emocionale tre proxima al lekteri dil epoko, e ni deskovras en oli ankore mikra perleti di pura lirikeso.

Ica poemeto proponas tipala melankolioza atmosfero.

Kredez !...

Kande mujas la mar', kande batas la ond',
Kande bruisas sturm', obskur-augura, -
Kredez: venos la hor' – e quieteskos la mond'

Glatas esos la maro azura

Kande ploras spirit', kande klemas dolor'.
Kande mankas mem irga espero –
Kredez: venos la hor' – denove fervor',
Iros a nova sanes' exulcero.

Georgo Deshkin

Mult autori komencis skribar versi en Esperanto en la sama epoko quale Deshkin, anke ruso, kun la profesiono oficiro dil rusa armeo. Il naskis en 1893, e mortis en 1967. Il lernis Esperanto en 1908. Lua unesma liriko-kolekturo aparis en 1912 (*Versaĵoj*). Duesma kolekturo aparis en 1957 (*Elektitaj versaĵoj 1909-1956*). Deshkin esas poeto de lirika instanti, de naturo, de peyzaji. Sua-tempe il esis avangarda, ma il ne savis rinovigar sua instrumenti. Pro to, lua lasta verki semblas kelke ne-moderna, quankam kun granda charmiveso. La poemo, quan ni proponas hike, aparas en *EA*, en pag. 95.

La muevi

Flugas muevi super maro,
blanka, blanka muevi.
dop ca ucelaro
flugas mea revi.

Blanka muevi flugas alte,
alte super l' ondo,
e tenace, e senhalte
a belega mondo
fluga mea revi
quale blanka muevi...

Stanisław Karolczyk

En 1912 aparis libro da du autori, Wiktor Elski (pseudonimo di Stanisław Zygmunt Braun) ed Eska (pseudonimo di nia autoro, poloniano, naskita en 1890): *Unuaj agordoj*. Ne plu multa poemin il plu tarde publikigis: regretinde, tala spontana lirikeso, ne profunda, ma imediata, ne esis plu produktiva. Yen do poemeto tre romantika.

Vespero

Desaparis ja la suno,
jacas bosk' en nokt-embraco,
Planti trem- en vento-staco
Sub la lumo di la luno.
Mea yuna kordio plor-
Pro sospiro e dolor'.

Yen ke l' bosko laute bruisas,
Lun' celesas dop nebulo,
E la foliin dil tremuli
Vent' sibilanta nun sukusas.
 Pro sospiro e dolor'
 Mea yuna kordio plor-

Stanislav Schulhof

Stanislav Schulhof, dento-mediko cheka, naskis en 1864, e mortis en 1919. Il esis ja matura poeto, kun forta lirika inspiro e granda teknikala kapablesi. Pos Grabowski, il esis, kun Privat, un ek la maxim importanta poeti dil unesma periodo dil literaturo di Esperanto. Lua originala poemi aparis en: *Per espero al despero* (1911), *Kion la vivo alportis* (1911), e *Aŭtunaj floroj* (1912). Me proponas hike la mikra poemo, qua aparis en *Aŭtunaj floroj*, en pag. 22, sub la motto "Nun vivanta, tamen al morto // tu ja apartenas (citita ek *Hamleto*).

Vintrala kanto

Qual desfavoroz destino facis,
ke me ne renkontris tu dum mea vado,
kande tra la veini fluis varma sango,
kande rozi yun florifis sur la vango
e sospiris l' anm' al sun' ed ago.

Quale sonus lore mea kanto,
kande vivo-plena esis omna membro
ed en mia kordio brulis varma flamo!
Es desfavoroz la vintra jorn' por l' amo
e la rozi ne florifas en decembro.

Nur la nivo falas dum la vintro
e l'arbori en garden' senvive stacas;
dormas sur la tero omna l' organismi,
korpon tormentegas nokte reumatismi
e ni nur ya kolde ni embracas.

On nur trista kanti audas lore
se la branchi esas sen l' sapto planta,
se la cielon kovras nubi dense, grize,
se ja cesas kordio-pulso angor-krize,
e sur tero jacas trauro-tuko blanka.

Edmond Privat

Vere internaciona suiso esis Edmon Privat, de antiqua familio de Genève, qua esis konocata en sua lando anke quale diplomato, profesoro pri angla linguo, e pacifisto. Il naskis en 1889, e mortis en 1962, en Neuchâtel. Il esis aktiv anke quale propagero. Il konoceskis precipue pro sua bela diskursi, ma interesiva esas anke lua teatraĵo *Ginevra*, e lua diversa libri pri paco, federalismo, internaciona yuro, e literaturo. Kom yuno, il publikigis mikra ma valoroza poem-kolekturo sub la titolo *Tra l' silento* (1912). Nun ol trovesas en plu granda poem- e dram-kolekturo *Junaĝa verkaro* (1960). Privat es l' unesma vera poeziala voco, kun Grabowski e Schulhof. Il konkludas periodo di probi e di experimenti, e aludas a nova periodo, qua komencos erste pos l' unesma mondo-milito. Yen la tradukuro di poemeto, di qua l' originalajo esas trovebla en *Junagxa Verkaro*, en pag. 87.

Dolca nokto

Dolca nokto tranquiligis
Agri, urbi e gardeni,
Ed en dormo ol tacigis
La homula rid' e peni.

Adsur lago varsas *brilo
Lun' quarima en la cielo
E bluigas la profilo
Di anciena *ur-kastelo.

Homin bersas la gitaro
Dil sonjala obliado.
En ul prato di la ruro
Dormas grilio e cikado.

Dum horloji en la domi
Tra l' silenco tiktakadas,
Pri feini e pri gnomi
L' infanteti nun sonjadas.

La duesma periodo dil Esperantala liriko (1919-1946)

Historiala introdukto

La experimenti dil unesma pioniri poeziala ne restis sen frukti: quankam li ne povis krear e firmigar autonoma literaturala linguo-tradiciono, li tamen establis la fundamenti nekareebila, sen qui nula poemo povas konkreteskar formale.

Ma se la latentosi dil formo-apliko esis prezenta, ol signifikas nulo, tamen, se mankas kreiva homi, qui transformacas ca latentosi a faktala existo, e, per propra laboro kreala e kritikala, richigas e firmigas l' existanta tradicio, facante ek ol generale valida normo linguala (formala) e kontenajala.

Ica fenomeno, prezenta en multa lingui, nomizesas *klasikismo*. Ni observas, ke ca fenomeno eventis en la literaturo di Esperanto precize dum ca periodo, mediaci la maxim importanta skolo literaturala di ca yari, la t.n. Budapestala skolo, qua havis quale korifei genioza poeti (di qui la maxim granda esis Kolomano Kalocsay); ta poeti, kun esayisti quale i.a. Gaston Waringhien, furnisis granda parto dil teoriala sistemizo-laboro: anke intensive praktikadis poezion romantika, popul-proksima bardo, Julio Baghy, anke konocata kom autoro di noveli e di teatraji, esante ipsa teatro-autoro e regisoro.

Sociala origino di ca klasikismo

Probable du esas la kauzi, qua permis la florifo abundanta e sucesoza dil Esperantal poezio dum la klasika periodo. L' unesma esis pure linguala.

1908 esis ja lontana, l' agresiveso kontre altra linguala movimenti, sempre prezenta, tamen kelke atenuosis: l'Esperanto- ed Ido- movimenti ne plus laboris adlatere reciproke, kun ofta kolizioni, ma ja komencis irar diferanta, parte mem diverjanta voyi. La mordemeso kontre la rinovigisti kelke diminutosis, do, e pro to esis posibla laboro di poeti qui volis introduktar e firmigar en Esperanto specaligita "teknika" linguo: cetere, hike, ne la teknikisti, la mediki o la kemiisti, ma la poeti.

Sur tereno ja fekundigita de antea poeti, en periodo min aspre kritikema kontre "nova vorti" e "nova expresuri", la probo elaborar en praktiko ed en teorio nova poeziala linguo per adjunto di nova vorti e per l'exploto dil lingual latentaji dil strukturo tre elastika di Esperanto, probo facita da homi talentoza e dokta, ne povis ne havar suceso. Pro to, poeziala linguo klasika existas en Esperanto quale normo atingenda mem por kelka hodiala poeti, od anke quale feticho kombatenda por kelka modern-stila poeti, quale Passos Nogueira o De Kock.

La duesma kauzo, qua permis la florifo dil Esperantala literaturo, esis sociala. L' atingita paco linguala permis quik pos la unesma milito, en periodo di intens esperi e pasiono humanitara, sociala e politikala, granda esorcio di propago en omna ambienti (borgezala, proletarala, edc.), qua rapide duktis a kresko e a specalesko dil diversa branchi dil movimento esperantistala. En l' Esperanto-movimento trovesis plaso por omni; teozofi e nihilisti, komunisti e dextra borgezi, filateliisti e mediki, poeti e bankieri. Tandem la publiko esperantistala esis tante varioza, ke on povis komparar ol, en olua strukturo

(e ne nur persono-nombro) al publiko, qua sociale suportas mikra nacionala linguo. E ne mankis koncieso pri la populatra aspekto dil strukturo dil esperantala publiko; maxim bone envortigis ca kncieson, afektive ma anke teoriala, Edmond Privat.

Rezume: Kresko dil movimento permissis, e mema obligis kresko, diversigo e specaligo dil movimento esperantistala (o, en termini sociologia, facis ek ol “duesmagrada grupo”), qua povis diversigar e multiplikar la roli interna dil movimento. Pro to kreesis plaso anke por la rolo “poeto” e por la specaligita mesajo “poezio”.

Diferanta skoli dum ca periodo

Magna pars (maxim granda parto) dil poetala aktivesado dum ca periodo facesis dal literaturala skolo, di qui la chefi, Kalocsay e Bághy, habitis en Budapest. Pro to ni nomizas ca skolo “Budapestala skolo”. Cirkum ca du giganti grupesis altra valoroza poeti: Lajos Tárkony, poeto klasika; Ferecz Szilágyi, plu konocata kom novelisto, omna hungari, Ma adheris anke altra poeti, quale l’ estonino Hilda Dresen» la letono Nikolaj Kurzens, la suedino Magda Carlsson, l’ anglo Leonard Nowell Newell, la franco Georgo E. Maura, e mult altri.

Tre importanta, e richa de libri originala e tradukita kun granda valoro, esas la sovyeta (o: proletara) skolo. Maxim granda reprezentanti esas Evgenij Mihxalski, Nikolaj Hohlov, Nikolaj VI. Nekrasov, Vasilij Erosxenko, e la bulgaro Asen Grigorov.

Inter la budapestala e la revolucionala “skoli”, ni deskovras anke altra grupi. Ni konsiderez, unesme, la hispan-katalana “skolo” (qua rapide desaparís en la hispana civila milito), qua naskis en 1918, kun Jaume Grau Casas, ed altra autori quale Julio Rosenörn. Komencas anke la yugoslaviana. skolo, kun Jakob Stefančić, Stevan Živanović, e Sv. Petrović. Ma vera grupo aparos erste pos la duesma mondo-milito.

Anke la japoniana akolo naskis dum ca periodo, sub la dukto da Ossaka kenji e Itô saburo. Ma vera developo eventos erste pos la duesma mondo-milito.

Ni skribas, certe erorifante, pri “skoli”. Skoli stilala esas la budapestala e la japoniana. Skoli kun specifika kontenajo esas la revoluciaala skolo. L’ altra skoli ya ne es vera “skoli”, ma simpla lokala, regionala, landala grupi de artisti.

Neoblivienda es anke la franca poeti e tradukeri. Ek ili, multi skriptis segun la klasika skolo dil budapestal autori, ma certe ne omni. Specale *ne* facis lo Raymond Schwartz, qua produktis anke romani, noveli e teatralaji. Schwartz esis esis vera jonglisto dil linguo, di qua il savis explorar omna strukturala e semantikala nuanci

Prozo, esayismo, teatro 1919-1946

La poezio sempre kelke avancas l’ altra literaturala genri. Sive formale, sive kontenajale. Noveli maxim valoroza, ed anke kelka romani (di qui la maxim interesiva esas le unesma) skribesis tatempe da Julio Bághy. Romanin e novelin skribis anke Ferenc Szilágyi, qua cetere esis plu famoza pro sua prozo kam pro sua poezio. Valorosa esas anke l’originala romano da Imre Baranyai, proletara skriptero.

Cirkum la budapestala skolo aktivesis anke L.M.N. Newell, plu konocata anke per sua noveli. Eminanta esis anke la franco Raymond Schwartz, qua skribis multa poemi, noveli ed anke romani.

Ekkluzive prozisto esis la polona film-regisoro Jan Fethke (pseudonime: Jean Forge), naskita en 1903. Il skribis plura romani: *Abismoj* (1923, 1972), *Mr. Tot acetas mil okulojn* (1931, 1972), e du novelari: *La verda raketo* (1961, 1972), e *Nia verda breviero* (recente aparinta).

Altra ekkluzivo en novelarto ed en esayismo esis l' angla dentisto Kenelm Ralph Creuzé Sturmer (1903-1960), konocata anke sub la pseudinom Kenelm Robinson. Il verkis la romanskizo *Por recenzo...* (1930), e, sub sua pseudonimo, la novelari *Se grenereto...* (1930), e *Vol. II* (1931). En 1934 apais lua penso-kolekto *El notlibro de praktika Esperantisto*. Il esis aŭtoro tre realista, humoroza e psikologiale tre delikata.

La triesma importanta nur-prozisto esis la sveda instruktisto (docero) Stellan Engholm (1899-1960), qua anke multe tradukis. Lua romani esas *Al Torento* (1930, 1934, 1971), *Homoj sur la tero* (1931, 1963), *Infanoj en Torento I* (1934, 1946, 1972), *Infanoj en Torento II* (1939, 1972), e *Vivo vokas* (1946). Il es konocata anke danke sua noveli. Il es prozisto realista, kelkafoye banala o triviala, kun precipua intereso al rurala ambiente, quan il deskriptas sobre, kun kolori klara e preske sen-tempa.

Esas mencioninda anke la nederlandano Hendrik J. Bulthuis (1865-1945), ne-influita dal budapestala skolo, qua skriptis quar romani, di qui la maxim interesiva esas *La vila mano* (1928). Tre fertila, ma sur literatura domeno ne tre interesiva, esas la romani dal anglo-germano Heinrich Luyken (1861-1940), pedanta religiema skriptero: il es l'aŭtoro di quar romani, di qui la maxim equilibrioza esas la lasta, del yaro 1924: *Pro Isxtar*.

Del proletara skolo eceas la romano da Vl. Varankin (1902-?), *Metropoliteno* (1933), la romano da A. Weinhengst (aŭstiano) *Turstrato 4* (1934), e precipue la novelaro dal belgiano Léon Bergiers (1904-?), *Ili* (1930). Bergiers esis prozisto forta, realista, ofte kun expresionistala traiti, ed imagin-kapableso robusta. Neoblivienda esas anke la noveli dal bulgari Asen Grigorov (*La himno*, 1931), e dal ukrainiano Vl. Erosxenko. Mencioninda es anke la romaneti e la noveli da Norbert Barthelmess.

Kelka progresi facis anke la teatro. Maxim interesiva ta-relate es Julio Bághy, di qua plura peci recitesis. Un granda dramo poeziala da il aparis en 1956: *Songĝe sub poimarbo*. Valorosa esas anke la skechi e kabaretaji da Raymond Schwartz. Interesiva esas du komedieti da H. Bulthuis.

Ek l' esayisti, mencioninda esas Kálmán (Kolomano) Kalocay, Gaston Waringhien, Eugen Wüster, Émile Grosjean-Maupin. Al unesma es atributebla *Parnaso Gvidlbro*, quan il skriptis en kunlaboro kun G. Waringhien en 1932. Duesma edito aparis en 1968, kun kontributajo da Roger Bernard. Traktas su pri libro importanta, qua kontenas la sistemigo dil poeziala "klasika" tradiciono dil poeziala tradiciono di Esperanto. Kalocsay publisas anke prilingua esayaro, *Lingvo stilo formo* (1931, recente rieditita). Kun Waringhien il prezentis *Plena Gramatiko* (1935-1938). Pri la verbi en Esperanto il publikigis en 1960 *Vojaĝo tra la tempoj*.

Da G. Waringhien (1901 - vivanta) aparis multa tradukuri (de La Rochefoucault, Omar Qayyam, Baudelaire, Heine, ed. al.) ed esayari: *Eseoj I* (pri literaturo: 1956), *Lingvo kaj vivo* (pri linguistko, 1959), e *Ni kaj Ĝi* (pri religio, 1972). Il preparis *Granda vortaro esperanto-franca* (1957-1976), e *Plena ilustrita vortaro* (1970), sua chef-verko.

Da Eugen Wüster aparis *Zamehof-radikaro* (1927), *Enciklopedia vortaro Esperanto-Germana* (1923-

1929), e nombroza pri-lingual artikli.

Da Grosjan-Maupin es mencionenda la sempre uzata *Plena Vortaro* (1930), qua havis grandega influo sur la linguo, e qua aparis en mult editi (kun *Suplemento* da G. Waringhien).

La poeti dil duesma periodo

Kolomano Kalocsay

K. Kalocsay (1891-1976), hungaro, esas homo kun tre ampla arto-domeno, en qua lua genio povis disvolvar su. Il esis mediko, e universitata profesoro, originala poeto, kompozis muziko, facis linguala studi pri poetiko, e pri gramatiko di Esperanto, e multe tradukis aden ta linguo.

Ek lua tradukuri, ni remarkas, inter le multa, le sequanta: *Johano la Brava* (Petőfi, 1923, recente rieditita), *La tragedio de la homo* (Madách, 1924, recente rieditita), *Eterna bukedo* (poezial antologio, 1931), *Romaj Elegioj* (Goethe, 1932), *Hungara Antologio* (kun altra tradukeri, 1933), *Infero* (Dante Alighieri: gigantea fatigo en terza rima, 1933), *La floroj de l' malbono* (Baudelaire, kun altri, 1957), *Kantoj kaj romancoj* (Heine, ed anke kun altri, 1969), *Reĝo Lear* (Shakespeare, 1966), *Somermeznokta sonĝo* (Shakesperare, 1967), *La tempesto* (Shakespeare, 1972).

Il esis un ek la du chef-redakteri dil precipua esperantala literaturala revuo *Literatura Mondo* (1922-1926, 1931-1939, 1947-1949), ed il kunlaboris a multa revui, quale i.a. *La Nica Literatura Revuo* (1955-1962), *Monda Kulturo* (1962-1966), *Norda Prismo*, *Horizonto*.

Lua unesma originala poemaro esis *Mondo kaj Koro* (1921, 1970). La duesma esis *Streĉita kordo* (1931). Antologio de poemi da Kalocsay aparis en 1971: *La kremo de Kalocsay*.

Kalocsay esis la poeto, qua strukturizis teoriale e praktikale la tota tradiciono literaturala e poeziala di Esperanto. Lua poemi esas, kontenajale e formale, mikra (o mem granda) juveli, qui povas komparisar sen timo ad irga altra poemo en nacionala lingui. Kalocsay konsideresas “patro” dil esperantala poeti, e la bardo fondinta la vera moderna poezio klasikala en Esperanto, a qua il sucesis donar dimensiono humanisma.

Yen, en lo sequanta, mikra poemo, trovebla en *EA*, en pag. 155.

Grui

En triangulo
la grui trupe iras.
Liter' gigantea!
Me pronuncar VO volus,
Ma Ve me nur sospiras.

E yen altra mikra juvelo, di qua l' originalajo es trovebla en *EA*, en pag. 156:

Krizo

Amar plu longe
kam amesar: jaluza
esar o kun kompato:
Tormento – preske sama.

Kongresala Runo es tipala poemo da Kalocsay, ube lua maestraleso montresas sive en l' idei, sive en la formo. Ta runo skriptesis en l' okazono dil Universala Kongreso di Esperanto en Finlandia, segun tekniko tipale finlandiana, qua nun es klasika anke en l' Esperanto-literaturo. L'originalajo trovesas en *EA*, en pag. 115.

Kongresala runo

Vokas vok' di Väinemöinen,
vibras vok' en vag' dil vento
e lun mujas tre lontana
monti, mari murmuranta.

La potent antiqua patro
di la kanti karezanta,
ita brav' kun la brilanta
balayanta blanka barbo
ed an kordio kun kantelo
di qua kordi sono-sorcas,
sem- raviso en la sini:
Väinöinen, nun vekinta,
vaste, veke, verve vokas,
luras il ad land' dil lagi
por festar kun filii frate.

Vibras vok' en vag' dil vento:
«Sonjis me en santa sino
di Finlandia, e repozis
en la revi, rimemori
di la filii inspirita.
Ma me audis vok' dil Tempo,
men del ter' muskoza tiris
ca sonora sorco-soni.

Me admiras hik miraklo:
patrolinguo di la mondo:
linguo, qua liutatre sonas,
bersas, jokas sur la labii,
flatas, flustras, flirte flugas,
dolce donas dorlotado,

mujas quale maro vasta,
kun titano-tono tondras:
ideala, dign moyeno,
instrumento konkursanta
kun la kordi dil kantelo.

Me admiras hik miraklo:
potentes' fablale forta,
qua ja tegas tota tero
e per amo par-armizas,
ek la grupi dividita
dil populi nun preparas
fuzas frata familiego,
centra cirklo sub la radii
dil eterna esper-stelo.
Nun ageskez, elementi,
resonadez en la landi
veka, vibra, vasta voco
di la nobla nova senso!

Am-armeo! Kolektesez!
Armi esez l' am' ardoza!
Festez kun la filii frate,
laboradez sen fatigo!
Luktez firme, faire, forte
E sufokez kolo-kapte
ica urso ulno-ungla,
monstro di la Mortolando,
la milito malicoza.

Kreez kuna konstruktado
nov salviva santa Sampo:
miraklala grand muelilo
por muelar la odio, olqua
mondo monstre male mordas.
Fine, filii inspirita,
quale facis Ilmarinen,
forjez firma firmamento,
omna cielo-charmivaji,
un pompoza mond-palaco,
pia pac' paradizala,
kun la dolc deala doni
dil fablala feliceso”

A la mondo dil mil lagi,
murmurant muskoza monti,
konkursante kun la vento

vokis voc' di Väinemöinen.

En l'importanta libro pri literaturo da Gaston Waringhien *Eseoj-I*, aparis maxim importanta prozatra poemo da Kalocsay: *Homo*. Vi trovas ol en pag. 84.

Homo

Tu forjetis tua vesto haroza, la manuin distantigis del tero
E brandisinta li al cielo, tu yen stacis e adsur la levita fronto
Tu varsigis la suno. Per forco magioza di fingri habila, en tua sklaveso tu sorcis stono,
ligno, metalo, aqui ondizita.

Adsur la sovaja enti tu pozigis tua yugo,
E por pacala laboro engajesis en tua servo la fairo sembrida,
Sun levis la inerta materio aden mashini, e turnis, galopis, mujis, e tua povon dis-hurlis
tra la tero,

Donis vivo e morto, anhelis tua glorio per gigantea pulmono,
Dum tua rauka amo-advokanta voco fuzesis aden
Melodio sur la florifanta agri,
Soneskis la kano, e tua kordiobatin ol kantis en nokti luno-brilianta.
En tua orel': sonora melodii, en tua okul': la vidata pompo dil mondo, ed aparta mondo
en tua cerebro,

Majestoza e senlimita, quale la Spaco ipsa, gravida di astri.
Tu stacas en suprajo dil ciel-atinganta turmo,
Observas tua laboruro e fiere krias fiero tua nomo: homo!

Ho! Quante volute me kombustigus joyo-fairi sur pinti di monti,
Per kloshi me alarmus tua lando tra l' espaci distanta,
Me portus tu sur shultri al buketatra miraklo di Joyo,
tua admiranto, adoranto, extazozo kantero, festeganta partnero en festala danso eterna.
Ne esus, ho fratala gento, ho kara ed amata gento, ho kompatinda ed odiinda
E maledikata, abominata, milfoye priplorata gento,
Kordiosange nutrata shamo mea: Homo!

Ve! Laceresas la vorti dil himno gloriizanta,
Extintesas la joyofairi, akre plorigas la fumur' la okuli,
La kloshi krevas,
Velkas joy-flori : trunki tremesis aden veneno.
E quon admiror? Arto di asasinado? Quan adoror? Falinta anjelo? Quon kantor?
Lamento e jemo? Quon dansor? Morto-danso sur ruini?

E pro quo itere parolor? Tu savas ya!
Dolorizis la exempli la pronuncanta boko.
Ve, omno vana! La sola solvo esas
Refujar de tu, refujar
Che la fidel okuli dil animala inocenta,
Che la dolca verdeso di branchi tensanta su heroale ad cielo
E che la tragika muteso dil stoni.

Julio Bághy

Gyula Bághy (plu konocata kom “Julio”) esis anke hungaro, qua naskis en 1891 e mortis e 1967. Il esis profesionala autoro ed aktoro. Bághy esis la populala poeto, qua savis interpretar l’idealismal bazo dil motivizo dil Esperantal movimento; dum ke Kalocsay esis la duktero dil klasika formi, Bághy esis la duktero dil movimento “valor-” e ne (nur) “form-” -orientita. Il ne multe suciis pri formala problemi, quankam il skriptis en perfekta linguo, sub la dikto direkta dil interna inspiro. Es do karakterizala, ke Bághy skriptis en omna literaturala domeno, kun l’ ecepto dil tradukala literaturo.

Ilua maxim importanta libri poeziala esas: *Preter la vivo* (1922), qua es probable lua chef-verko poeziala; *Pilgrimo* (1926), *La vagabondo kantas* (1933), *Ĉielarko* (1966), e la maxim recenta *Aŭtunaj folioj* (1970).

Bághy esis anke tre kreiva en la domeno dil originala romani e noveli. Ni remarkas le sequanta: *Dancu marionetoj!* (novelaro, 1927), *Migranta plumo* (novelaro, 1929), *Verdaj donkiĥotoj* (mikra romano, 1933), *La teatra korbo* (novelaro, 1934), *Koloroj* (novelaro, 1960).

Maxim importanta esas ilua originala romano *Viktimoj* (1925, 1930, 1970), e olua duro, *Sur sanga tero* (1930, 1933, 1970). Min sucesoza esis la satirala romano *Hura!* (1930), e ne tro interesiva esis la romaneto *Printempo en la aŭtuno* (1931, recente rieditita).

Da Bághy importanta es anke la dramati, de qui maxim konocata esas la ja recitita *Samumo*, *La holanda pupo*, e precipue *Songê sub pomarbo* (1956), ampla lirika dramo.

Yen, por komencar, famoza poemo, qua deskriptas lua patro. Ol es trovebla en *EA*, en pagino 157.

Mea patro e me

Dramo-aktoro esis mea patro,
fato-ruptita, a me kar oldul’,
qua, recitante roli en teatro,
lakrimifigis sempre omn okul’ ...

Dramo-aktoro esis mea patro ...
Me, obedianta filio generit,
por me selektis roli en teatro –
ploro vishar per tre kordiala rid’.

Yen altra konocata poemo. La lekteri trovas l' originalajo en *Ora Duopo*, en pag. 31.

La vagabundo kantas

Me migrez, sempre migrez, migrez for,
omnube lasos ulo del pektor',
ad hem' suspiras en stranjera ter',
ma, heme, sklavo rev- esar liber.
Kurar itere til respiro-halt'
de ombro sombra a la suno alt;
yen vivo mea: migro e suspir' ...
E halt' – defeto; e la gan' – en ir'.

Me vishas konsolace altr lakrim',
ma fluas ploro fluse del intim'.
Bufone jokas dop celit bitres'
mirante ula varma anm-karez',
me dividasas kun jeneroza sent'
e pose plendas pro la tarda pent';
yen fato mea: dono e ricev' ...
Semado van, ed *ank senfrukta rev'.

A me ca vorti semblas tote sam:
ideo vera, skopo bona, am' ...
Me savas, ke la tot glorioza mond'
nur esas en dezerto sika font'.
Ma cherp' ek ol, por viv-defens',
postulas verso di le propra sens'.
Destino: klara vido, blind admir' ...
Inferno sobra, migro en delir'.

Lajos Tárkony

Lajos Tárkony, hungaro, apartenis a la skolo qua formesis cirkum la skripteri en Budapest. Il naskis en 1902, e lernis Esperanto en 1919. Il kelke tradukis (precipue por *Hungara antologio*, 1933), kunlaboris en l' importanta revuo *Literatura Mondo*, publisis esayi pri literaturkritiko (*De paĝo al paĝo*, 1932). Lua unesma poemaro aparis en antologio de laboruri da yuna poeti: *Dekdu poetoj* (1932). Ampla e reprezentiva kolekturo de poemi da Tárkony aparis en 1964: *Soifo*. Tárkony es poeto kun versi tre klasika, kun inspiro delikata, e kontinuala.

Yen unesma poemeto, sen titolo, qua trovesas en *EA*, en pag. 271.

La treno lente
vehas ye la voyo:
la val' brilanta

saluto dop me sendas.
Ka por lasta foyo?

Yen, nun, altra mikra sentitula poemo, trovebla, originale, en *Soifo*, en pag. 137.

En la garden' dil ami ja velkinta
me vagas sur voyeti labirinta.
La Temp' me volvas, e defendas kontre
dornoz arbusti, branchi piko-pinta.

Ne mankas mkra poemo pri la poeti, quan vu povas trovar en *Soifo*, en pag. 141.

Poeti

Ho admirat maestri dil vers-forjo!
En nigra vivo-magio – bona sorco,
en perdo-vag' dil voy' diret vi esas
voymontranta splendida santa torcho!

Lasta renkonto esas melankolioza poemo plu longa, qua trovesas, sempre en *Soifo*, en pag. 77.

Lasta renkonto

E men riklozos mea soleso labirinta,
nam tun lejere portos de me destin' per ali.
Seren acensos supre, brilliant en la batali,
tua spirit' en kadro tre yun ed admirinda.

Se men la tero celos en sua sino blinda
e mea kapo olda sur ston-kusen' repozos,
ka sur la lag' di tua okuli blua krozos
ombr' lakrimal, kelkfoye, di me, poet' mortinta?

Kand anke por tu frapos ultempe klok' sinistra,
tu ya ne restos sola sur lito di la morto:
ca flam' en mea kordio transvivos, tomb-rezista,

e tun ritrovos lore por lasta adio-vorto,
e ja veloza tua regardon explorante
- Me amas tu! - susuras en desper' plorante.

Helmi Dresen

Estoniana poetino naskita en 1896, Helmi Dresen anke abundante tradukis. El esis un ek la maxim aktiva kunlaboreri dil revuo *Literatura Mondo* (qua nun ne plus aparas). Malgre alta evo el es sempre aktiva, o kunlaboras anke a moderna literaturala revui. Elua poemi aparis unesme en *Dekdu Poetoj*

(1932), e. plu tarde, en propra volumo *Norda Naturo* (1967). El esas sincera, humanisma e naturamanta voco dil poezio internaciona, qua, formale, profunde influensis dal maestri dil budapestala skolo.

Yen unesma poemo, sen titulo, di qua la originalajo trovesas en *EA*, en pag. 301.

Al ter' klemite
la juniper-arbusti
blotis- humile.
Sur oli plombe pezas
la cielo dil agosto.

En *Norda Naturo*, en pag. 114, ni trovas ecelanta poemo:

Krepuskulo

Ya esis sun' sur horizont' sang-reda:
ocidis olun fera dorno.
Or, febla, e ja pront al lukto-cedo,
nekombatinte fugis jorno.

La suno mortis ja, ne plus videbla,
samtempe pasis for la lumo,
sub veli di la krepuskul' tenebra
ros-guti ploris de la luno.

Ma lor, konsolacive, yen expozis
juvelin sua l' ampla cielo,
e Fablo-landon par-kompozis
sur nigra tel' la oreo steli.

Nikolaj Kurzens

La letono Nikolaj Kurzens (1910-1958), esis redaktero dil revuo *Ondo de Daŭgava* (1932-1934), e kunlaborero fidela di *Literatura Mondo*, e di *Norda Literaturo*. Lua originala poemi aparis en l' antologio *Dekdu Poetoj*, e, plu tarde, anke en la volumo *Mia spektro* (1938). Il es tipala reprezentanto di dekadanta (o forsan expresionista?) poezio, qua utiligas, tamen, splendida formala skemi.

Me tradukis unesma poemo, quan vi povas trovar en *EA*, en pag. 342. Ol ne havas titulo.

Lasez
ya lasez me ulfoye!
Vi vidas ya:
cadie
formetis me
e laceris
la blanka, rigida krago dil Deco,

e la Moralo-kravaton
me suspendis an la mur' dil Oblivio.
Lasez!
Fine
ya hom' me esas,
 ya
deziras anke me
esar bestio por horo
e lekar sango!

Altr importanta poemo, anke sen titolo, aparis en *EA*, p. 350.

Halto sur voyo adsupra
es ya – retroglito.
Evito dil fato dil kreo –
ne-digna peris'.

Ni acpez, dum ni es sur ceno,
ca klara kompreno:
Unike vivar ne suficas:
Agar necesesas!

Hendrik Adamson

Hendrik Adamson esis estoniana poeto, qua havis desfacila e doloroza vivo. Il naskis en 1891, e mortis en 1947. Lua poemi aparis unesme end *Dekdu poetoj* (1934). Erste en 1967 aparis tota poemlibro: *Vesperkanto*. Ja la titolo indikas, ke l' autoro es poeto melankolioza, tre intime ligita al naturo.

Me prizentas hike nur un poemo, trovebla en *Vesperkanto*, en pag. 25.

Idilio

Kato murmuras, la ruko susuras,
kant-zumas evoza l' avin'
dum la vespero *fuska quale musko
kun la katet' en la sin'.
« Katyuno katina ! » - gambolas yen Lina,
nepino redvanga filiino pursanga
de la Kaleva gent'.
E kantas l' avino, askoltas la Lina,
murmuras la kato, susuras la ruko,
e siblas flutee la vent'.

Georgo E. Maura

Maxim perfekta klasikisto dil budapestala skolo esas Georgo Maura, pseudonimo dil paris-ana esayisto e autoro Gaston Waringhien. L' unesma poemi da Maura aparis en *Dekdu Poetoj* (1934), plu tarde aparis anke la poemkolekturo *Duonvoçe* (duesma edito ampligita en 1963). Il kunlaboris anke kun *Literatura Mondo*, e kun *La Nica Literatura Revuo*.

Yen tri mikra (nedependanta) juveli skriptita “segun japoniana maniero”, sen tituli. Oli aparis en *EA*, en pag. 304.

Blanka pruino, sangea suno
sur la vitri dil fenestri.
Aer', kristala stono!

Ho la pluvo dil matino!
Quale kapo sur kuseno:
rideto inter lakrimi...

Rozea lumo di la nubi,
decembro-jorno, grize rozea –
tarda am' en vivo.

Maxim interesiva poeziala experimento esas la “universi en un sola verso”: omna verso es nedependanta poemo! Yen selekto de “un-versa universi”, trovebla en *Duonvoçe*.

Fardita bok', redfisho perdita inter la lokli ...
Ardanta kultel' en kordio dil nokto, luno nivea.
Adtere kristale jetas alaudo sunpeceti.
Yen, un pos l' altra la viv-petali falas.
Sur pavar-aquo florifas nimfeo: strad-lanterno.
Julio super agri, cielo varma, pluvas.
Abelo lasta zumas super la lasta rozo.
Dormon – *ignotum mare* – me sen busolo driftas.

Yen altra mikra perlo, quan me trovis en *Duonvoçe*, en pag. 61.

Ek vagono

Trans la cieloza river'
tra la vitri dil fenestri
en la dishi manjas la familii
en krepuskulo dil vesper'.
Eklektika strado-astri
brilias inter l' arbor-folii.
Flave griza horizont'.

E super oli
kolosala kamentubi
sputas fairo tra fumnubi
- nia monstr idoli ...

Peter Peneter

Peter Peneter nultempe existis. Traktas su pri pseudonimo di konocata poeto, K. Kalocsay ipsa. Peneter es poeto erotika, ma ne laciva. La fiktiva biografio di Peneter proponas mem nasko- e morto-dati (1891 e 1953). L' erotika sonetaro da Peneter aparis unesme en *Sekretaj Sonetoj* (1932), e plu tarde, en nova edito di ca libro, qua trovesas en *Libro de Amo* (1965).

Yen tipala – e tre eleganta – soneto (XLIX: 49), trovebla en pag. 86 dil *Libro de Amo*.

Soneto XLIX

Forsan milfoye sensis ni ardoro,
dum ke en fervoroza jac' repozis ni,
milfoye a la korpi impozis ni
adoro-sakrifik' al am-languoro.

Ed en ca varm artala amoza koro
senhalte, am-donace ludis ni,
atenco probis e parstudiis ni
la tot amoro-skol' sen ul pudoro.

Ma esas sempre same intensiv
l'instanto dil Extaz' qua ni yen mordas,
e kande super dig' nerezistiv

nin flam-rivero di Volupto portas,
dum tala ya centopligita viv'
stertore ni jemeskas: "Ve, me mortas"!

Magda Carlsson

Magda Carlsson esas suedra poetino, naskita en 1896, e mortinta en 1971. El esis fidela dicipulo dil maestri hungara. Malgre la fakto, ke el tre poke skriptis originale, e multe plu preferi la traduktado, elua poemi esas aprecata peci di formala perfekteso e di kontenajala humanismo. Ek elua tradukuri, maxim konocata esas *Sveda Poemaro*, 1954, kun poemi, quin Carlsson prenis de 29 suedra poeti.

Hike ni prizentas poemeto, qua esas la simbolo dil tota poeziala aktivesado di M. Carlsson: *It recte, nihil timet* (Se vi vivos honeste, vi timos nulo). Ol es trovebla en *EA*, en pag. 529.

It recte, nihil timet

Senfine povus ni ya diskutar,
disputar, asertar e refutar:
Ka regnar liberes' mustas en l' arto?
Od es necesa forsan Magna Charto?

O ka suficus l' okuli lavar
Por nia nigra prud-em-es' salvar?
Felicigant donacon e sekura
kad on exilez a kamer' obskura?

Importas en literatur' l' intenco.
Olun sondez, ho artistal koncienco!
Se verko vizas nur l' artal vereso,
e l' expresuri montras modereso,

nam kultivita dal kustum' bongusta,
l' auro povas, su-sentante justa,
stacar tranquile sub kritik' mem dura
kun rekta dors' e kun regardo pura.

Ludmila Jevsejeva

Ludmila Jevsejeva naskis en 1913. El esas ankore hodie aktiva en sua patrio, Letonia. El esis tre fekunda, precipe ante la duesma mondo-milito. Elua originala poemi aparis en la kolekuro *Nau Poetoj* (1938), en la libro *Spite la vivon* (1928), ed en diversa literaturala revui, quale *Literatura Mondo* e *La Suda Stelo*. La sequanta poemo trovesas en *EA*, en pag. 322.

Autunal melodio

Silencas park'. L' aleo nigr es muta.
En laub' lontana l' ombri jokas *quaz fantom'.
Autun' suspiras melodioze fluta,
on aud- melankolioz preludo-son'.

Banala nuda fauno stonigita
satane rid- a stel' qua falas a dekliv'
dal lejo dil sekuli – mortigita.
Nek la beleso duras – nek la viv' ...

Silencas park', nur sub la ped' tro lenta
susuras folii flava pri la mort'.
Ya nulo duras! ... Fauno indolenta
ridetas, ma sen kompatema vort'.

Ferenc Szilágyi

Anke Szilághy (1895-1967) esis hungaro. Il skriptis tre poka originala poemi. Le maxim bela, e olti dil yuna evo, aparis en *Dekdu Poetoj*. Il konocesas plu bone kom valoroza prozifisto. Ilua noveli aparis en diversa libri: *Trans la fabeloceano* (1931, 1972), *La granda aventuro* (1945), *Inter sudo kaj nordo* (1950), *Koko krias jam* (1955). Il es l' autoro anke di romaneto interesiva, *Mistero minora* (1958). Ilua tradukuri esas multa: i.a. il kontributis al *Hungara Antologio* (1933), e al *Sveda novelaro* (1950). Il fondis e redaktis la valoroza literaturala revuo *Norda Prismo*, qua recente fuzis su kun *Literatura Foiro*.

Yen esas bela poemo, dedikita a L.L. Zamenhof. L' originalajo lektesas en *EA*, en pag. 295.

Zamenhof

La boki brule sputis sango-vorti,
la mond' ardoris, ploris paco-pens'
e blinde serchis voyon sola homo,
en fulminad' mi vagis sen defens'
shifoni pendis del homala korpi,
inundo bruisis, tondre mujis plombo;
ma me kredis, frato: flugis
a la ter' kolombo.

Forflugis plore flam-purpura nubi,
fantom-amaso me minacis - dum
ke le tomb' osto-mili parvomitis,
inflesis sorce yen la marsho-hum'.
Kred-parki, fati dronis su en nokto,
demon' drashadis, falis tondra bombo,
ma me vidis, frato, flugis
a la ter' kolombo.

Ho, vane hom' blasfemi dicas a me,
ho, vane tensas su yen omn krimin',
ho, vane tentas men la ciel', ter-tremo.
bombizo, nubo ne esos mea fin'.
Ho vane yen kaos' me quirlas ronde,
pacem me es, ne servas me por tombo;
dicez kun me, frato: - flugis
a la ter' kolombo!

Evgenij Mihalski

Multa esperantala poeti havis klaso-konciala vido-punto, en lasenco di aparteno al marxista partiso. Probabile la maxim granda autoro, qua apartenis a ca "skolo" (marxista), dil penso, esis la sovyetala Mihalski, ukrainiana docisto e bibliotekisto, qua naskis en 1897, e mortis pro Stalinala persekuti en

1937. Il kunlaboris a diversa literaturala revui, quale *Literatura Mondo*, *La nova etapo*, *La nova epoko*, *Sennacieca Revuo*. Il kunfondis IAREV (Internaciona Asocio de Revolucionala Skripteri (1931-1937). Ilua originala poem-libri esas *La unua ondo* (kun ula Polakov, 1918), *Du Poemoj* (1922), *Prologo* (1929), *Fajro kuracas* (1932). *Reforĝo de l' homo* (1933-34): granda poemo, de qua restas nur fragmenti. Il multe tradukis de Pushkin, Gogol, Tolstoy, Ostrovskiy, Sholokov, edc. Il esis poeto ardante, impetuoza en sua pasiono por la futura homo, quan evolucionigos la revoluciono sociala. Il esas, rezumale, valoroza interpretero di su-altriganta sociala situeso.

Ni tradukas hike poemo sen titolo, aparinta anke en *EA*, en pag. 229.

Avan altar' dil Eterna Spirito
stacas me – spano di la Olda Mond' –
kun kron' de superstico, kun ceptro de mito,
kun de prejudiki fund'.

Kandel' di la kred' su extingas, parbrulas,
disaromifas incens',
ma arogar en cerebro stimulas
nun sakrilegia pens'.

Me falas surgenu e pregas-profanas,
a qua e pri quo, ma ne savas ya mem,
ma me bone sentas, ke erste me ganos
saneso en la solvur' di ca problem'.

Nikolaj Hohlov

Nikolaj Hohlov esis sovyetiano, politikale e poeziale tre diferanta de Mihxalski. Il esis ekonomiisto, qua naskis en 1891, e mortis en 1953. Il multe tradukis, precipue de Drozdov, Doroshevich e Tolstoy. Ilua eleganta poemi aparis en *Literatura Mondo*, ma anke en propria libro *La Tajdo* (1928).

Yen splendida poemo, trovebla en *EA*, en pag. 201.

La lunal ebrioso

Yen – ol briliis, mea luno,
virgin-marko am-lucerna,
nuna mammo de latuno
sporno por ni ya eterna ...

Yen - ol tranas, pala forco,
tra l' cipresi: ombro-lango –
e la tero sub la sorco
paroxisme varsas sango.

Yen – ol pasas, nokt-homino –
tre sorcanta, rafinita –
la komenc' e la kulmino
dil pasiono sen-evita.

Yen – titil- ol e sufokas
en l'extingo di omn shamo,
yen – ol vokas, laute vokas:
Ulun kaptez nun por amo!

Submersesas la spiriti,
vinke pulsas la pektori,
esas for la temp-limiti,
same quale la pudori ...

Ta vivanta kordiin pare
magio ligas per «sonata»
por ul ofro sur-altare
ad le Hero ed Hekata

En flamanta roz-kolori
yun vurgin' en am-burjono
e nun, vice hom-paroli
ekas longa kiso-sono...

Ah – dronante en l' inspiro
dil tentanta nokto-disko,
es joyoz esar hik viro
e facila – odalisko.

Speciale bela poemo esas ica poemo, qua esas trovebla en *EA*, en pag. 200.

Chante-Cler

Saluto, herald' matinala, tro frua, tro fru tua krio:
ankor ni kareas la lum' ed en ciel' tote mankas lum-strio:
repozas, en dolca sonjado droninte, pacema vilajo
e stern- krepuskulo la roso sur tota pratata vizajo.

Ni du, kamaradi sendorma, es du guativem sentineli :
Tu krias – me skribas la versi del kordio-marveli,
probable tun audas ya nulu, agnoskos ya nulu probable
vereso di mea poemi – ve, on ne atencos kapable.

Egale! Salutez la suno, heraldo dil balde naskonta
autoro di nova ca jorno, celata dop nub' horizonta:

Ma anke salutez la nasko dil nov fru aurore e dil jorno,
celata en l' anmo homala rigida qual roko *vel korno.

Alarmez, do, hano or-pluma... ye l' fino dil nokto-dejuni
poeto ed hano anuncez l' arivo dil rozea aurore!
Vi vokez, ed audez, havanta di kordii e sana oreli,
l' akklam' al aurore tot-nova en kri' da la du sentineli!

Nikojal Vladimirovich Nekrasov

Il esis poeto sovyetala, qua naskis en 1900, en Rusia, e mortis ibe, probable dum la duesma mondo-milito. Il esis poke fekunda, ma ankore nun alte aprecata aurore, precipue di poemi.

Hike ni prizentas soneto (l'okesma), qua esas trovebla en *EA*, en pag. 217. Ta soneti dedikesis al idealo di linguo internaciona.

Soneto (8)

Kun kordio granda tre dil univers',
kun la spirito vasta dil homaro
detalii diferanta e divers
ligita esez preter omna baro.

Ni ruptez ca bari en dispers'
kun lukto sukusanta sen deklaro
e lore ya rinaskes pos renvers'
universala nia kolegaro.

Ni sendez lore quik a muzeal adreso
restaji kripla di la tiraneso
di la kaos' dil lingui ya tilnun homala:

internaciona nia bel dialekt'
kulturpotenta esos en efekt'
plu kam antiqua formi idiomala.

Imre (Emeriko) Baranyai

Imre Baranyai, hungaro, havis pseudonimo: Emba. Il naskis en 1902. Il kombatis dum sua tota vivo en la komunistal partiso. Il mortis en 1961. Sempre fidela a sua ideali, il skribis poemi anke dum la persekuti kontre la monolinguala movemiento inter 1951 e 1956. Il es la aurore dil poem-libri *La Profeto* (qua kontenas anke tradukuri:1934), en *Ekzilo* (1938), e *Ekzilo kaj Azilo* (1962). Interesiva esas la romaneto aparinta en 1936: *Maria kaj la grupo*.

Hike ni propozas la poemeto aperinta en *EA*, en pag. 325.

Dio di mea vivo

Dum nokto: mili de kandeli,
suspír' revanta ... steli ... steli ...

Matine: kuro dop Fortuno,
esperí nova – nova suno.

Dumjorne, van sudor' e krio;
nov iluzioni – nova dio.

Yen mortis nova viv-espero.
Me sidas stulte en vespero.

Yen nun altra poemo, Iam, trovebla en EA, en pag. 324.

Olim

Dop memor-kurten' velanta dike,
quik levita per profunda jem',
vibreskas nun di lo pasint la tem'.

Briliis longe ante nun la suno,
misterioze zumis la forest'.
ridis blua ciel' per varma lumo
super l' ondizita gran-*harvest'.

Streta esis lore mea mondo ...
Stacis la kastel' en olua mez',
olu finis trans la feld' an monto
ube bovi jacis dum di-mez'.

Omn ya esis bela, mem ul budo
trans l' ombroza parko dil kastel',
ek la bud-fenestro, me, nur bubo,
koncie revis la vespero-stel'.

Semble, en mond' pacoza, me me vidis;
nun astonas me sen ul kun-sento.
Ke sur la patral vizajo sidas
sempre bitr expreso di tormento.

Leendert Cornelis Deijk

Deijk esis nederlandana poeto, sen specala aparteno. Il esis favoroza al laboristaro, ma ne esis revolucionero. Il naskis en 1919. Il laboris kom portuo-laboristo. Il ne multe skriptis, malgre granda talento. Kelka poemi rakontas pri la germana-nazial okupado di Nederlandia. Li aparis en *Malgranda Revuo*, en Suedia, la sola revuo qua aparis dum la mondo-milito, sub la redakto da Stellan Engholm).

Hike ni proponas al lekteri poemo, trovebla en *EA*, en pag. 386.

Vane

Sur muskoza bosk-latero
morge sonos la impero:
Feuer!
Duadek pafi, e me mortos ...
Duadek havos me sen vorto
sur muskoza bosk-latero.
Feuer!
morge sonos la impero.

Sub folioza branch-altaro
morge krios la barbaro
Feuer!
Duadek tondri – plombo-vomo!
Siblos junki – Ecce Homo
sub folioza branch-altaro!
Feuer!
morge krios la barbaro ...

Kapo rekta en matino!
morg eventos l' abomino:
Feuer!
Duadek – sklavi; me – libera!
Mort' ne importas, se me fiero
kun kap' rekta en matino ...
Feuer!
Vane eventos l' abomino!

Leonard Nowell Nowell

L' autoro, anglo, naskis en 1902, e mortis en 1968. Il kunlaboris a maxim diversa revui, quale *Literatura Mondo*, *Heroldo de Esperanto*, *La Nica Literatura Revuo*, *Norda Prismo*. Eleganta poemi da Nowell aparis anke en la kolekto *Dekdu Poetoj* (1934). Il es tamen plu konocata pro sua novelaro, qua aparis en 1938: *Bakŝiŝ*, ampla maestro-verko dil naraco-arto. Tre importanta es lua tradukuro de Shakespeare: *Hamleto*, qua aparis en 1964. Tre valoroza esas la komparo di ca tradukuro kun olta da Zamenhof, multe plu anciena (1894).

Hike ni prizentas poemo, qua es indikilo dil reciproka alieneso inter l' Ido- e l' Esperanto-movimenti (e literaturi): Esperantal autoro sensas principa solidareso kun l' autoro idistala, ma ne plus havas konkreta informi pri ta paralela movimento. A ca poemo, Andreas Juste, per sua satirala kinesma epistolo (*Por respondar a verd akuzi*, 1972). Anke me respondas a ca poemo: ya tamen per ca libro, e per altra, pri l' Ido-literaturo, bibliografio e kulturo. La titolo dil poemo es *La lasta* (dedikite amikale ad Idista poeto), ed es trovebla en *EA*, en pag. 310.

La lasta

Quale soldato kantas romana
sola en lasta frontier' obliiita,
tenaca an sua posteno
dum destruktas la patrion barbari;

Quale sur morto-tero traur-kantas
sua amatin lasta homido,
sub nivuni tacante swebanda
vartadante la blinda kaoso:

Tale Idisto lasta tu kantas
triste al mondo, qua ja obliiis
la linguo da tu amegata.
O poeto fidela, saluto!

Raymond Schwartz

Franca lorenano, Schwartz naskis en 1894, en epoko, kande ta parto di Lorena apartenis ankore a Germania. Il mortis en 1973. Il esis la maestro dil esperantal satirala poezio, romano, novelo, e teatro, quin il duktis a talentoza perfekteso. Il esis vera equilibrato di linguo, qua en sua manui divenis instrumento por habila jonglado, e nuancoza kaptilo dil penso. Il ne multe tradukis. Schwartz kunlaboris kun revui: *Literatura Mondo*, *Franca Esperantisto*, *La Nica Literatura Revuo*, *Sennacieca Revuo*, ed il esis redaktero dil humorisma gazeto *La Pirato* (1933-36). Ilua poemi satirala aparis en *Verdkata testamento* (1926, 1930), *La stranga butikio* (1931), la *Ĝoja podio* (1949). En 1930 aparis anke la romaneto *Annie kaj Mortmartre*, recente rieditita. Erste en 1963 aparis ilua granda epopea romano *Kiel akvo del rivero...* Kolekturo de ilua noveli publikigesis en 1971: *Vole ... novele*, dum ke en 1972 aparis ilua lasta kolekturo kun recenta poemi e noveli satirala: ... *kun siaspeca spico*. Schwartz konsideresas la patro dil esperantala kabareto-arto.

Jen mikra poemo, trovebla en *EA*, en pag. 255.

Lirik' e praktiko

(Liriko segun la germana poeto Heinrich Heine)

“De mea ploro kreskas
la viol' ed anemoni

e tra suspiri mea
fremisas sturn-kansoni ...”

(Praktika respondo segun la holandana komercisto van Dal)

“Or bone, - tua flarin
tu vendos kun profit,
e tua sturnin manjos
kun bel san apetito!”

Konocata es anke la sequanta poemo, trovebla en *EA*, en pag. 254.

La mendikistulo

Omnadie ye l' vespero
ven- mendikistulo,
ed il stacas longa hori
an la strad angulo.

Forsan yari kinadek il
evas mizer-maske,
fakte la kompato-veki
esas lua tasko.

Insistente il extensas
shapk' krasoza, tusas
per pulmoni ftiza,
qui la kap' sukusas.

Il al bona muliereti
magra danko glutas, -
dop avara senkodiuli
kun indign' il sputas.

E senbruisse, klaudikante,
quala il arivas,
il, nu, quaze nokta ombro
nun la loko livas.

Omnadie dum nokt-mezo
sen ul egardado
pulsas men del sana dormo
bruiso sur la strado:

ica homo kun kolegi
dancas farandolo
e par-ebria ili grakas
venjo-karmaniolo.

Jan van Schoor

Belgiana kontoristo, J. v. Schoor naskis en 1896, e mortis en 1955. Forsan minora poeto, ilua poemi aparis en la kolekturo *Amo kaj Poezio* (1928). Il kunlaboris esencale en la traduko dil *Flandra Antologio* (1930), e ipse tradukis novelaro da L. Backelmans (1931), e la romano da F. Timmermans *Palletier* (1933).

La sequanta poemo esas trovebla en *EA*, en pag. 195.

Tra la stradi

Me en l' urbo belg Antwerpen
tra l' bulvardi e la stradi
multafoye tra la marsho
dil chagrini mea vadis.

En la mez' di bruis' ne-homa:
rauka, tondras jazzo ludo,
me, timide, mea kanti
ludas nur per shalmo-fluto.

Charles Baudoin

Charles Baudoin esis famoza suiso psikologo e psikanalizisto, qua developis propra psikoterapiala skolo bone konocata. Dum multa yari il esis anke direktoro dil *Instituto Jean-Jacques Rousseau*, importanta pedagogiala institucuro di Genève, ye universitala nivelo. Il ne multe skriptis originale en Esperanto, ma kelka poemi esas tre talentoza. Il meritas menciono, malgre la fakto, ke la esperantal publiko poke lektis pri e de ilu.

Yen poemeto tre modernastila (fakte: en poeziala prozo), qua aparis lor lua morto, en *Svisa Espero*, 4/1965.

Me tedesis dal vorti

Me tedesis dal vorti, dal idei, quin me tro ofte krumplis, - qui similesas a sordida journali sur la peizajo.
Me tedesis da omno qua elevas su inter mea respondo e l' advoki dal mondo.
Me volas rilernar la tepida tucho dil kozi.
Me volas pesetar la lejera pezo dil unesma suno konkave en la morbida manui.
Me volas rikonocar la pikanta odoro, kompozit ek musko e velkinta folii,

Qua exhalesas de-inter la fingri – dal forestala tero.
Me volas rilernar l' alfabeto di omno, quon l' infanto amoze tuchas.

Lucien Thèvenin

Thèvenin esis minora franca poeto Il vivis 1891-1962. Il propozas al lekteri kelka mikra perli di imediata lirika inspiro. Ilua maxim valoroza poemi aparis en la libreto *La vana kanto* (1947). Ica poemo aparis en la citita libreto, en pag. 10.

La sun' matinala

La pala, ronda luno sur la cielo kuras.
Nun nulo bruisas; nur la riveret' murmuras.
Extensas su cirkume l' ampla planajo nuda ;
en movo esas nulo en la ruro muta.

Subite krio sonas e l' aer' fendesas.
Ul triumfoza voc' l' unesma vok' transmisas.
Sun vekas hano. La naturo somnolanta
respondas al ucel' tam frue kanteskanta.

E, reda quale sango, an la horizonto,
la matinala sun' acensas super mondo.

Jaume Grau Casas

Inter la poeti de hispana o katalana origino, certe Jaume Grau Casas es la maxim importanta e konocata. Grau Casas, katalano, naskis en 1896, e mortis en 1951, en exilo. Il multe kunlaboris a *Literatura Mondo*, e a *Kataluna Esperantisto*. Ilua originala poemi aparis en *Amaj Poemoj* (1924), *Novaj Amaj Poemoj* (1927), e *La Lasta Poemo* (1936). Il esas la redaktero dil maestrata libro *Kataluna Antologio* (1925), e tradukis, en 1926, l' importanta libro da Prudenci Bertrana *Barbaraj prozaĵoj*. La tradukita poemo esas trovebla en *EA*, en pag. 190.

A Julio Baghy

Per frosto, povres', e lament', e lakrimo
kovresas la perli di tua inspir'.
Ma li dil koldeso ne esas viktimo:
nur – varma dezir!

Suspiro ye nobla, perfekta homaro,
sen altra makuli de sango mizer;
di paco, justeso, plezur' – granda maro
tra tota la ter'.

Deziro di frato-relat' inter homi
ed inter populi; di vir' a femin';
amoza konekto di singla l' atomi
dil spaco sen fin'.

Dum ke tua kordio – la centro dil Amo –
ya sufras pro singla doloro e jem',
yen: omna cintilo di tua kordio-flamo
divenas poem'.

Amélia Núñez Dubús

Delikata es l'inspiro dil hispana poetino Amélia Núñez-Dubús, naskita en 1899, ed ankore aktiva. Elua unesma poemi aparis en *Dekdu Poetoj* (1934); en 1966 aparis la versala elaboruro di Navarra legendo: *Eterneco*.

La kurta poemo, quan vi trovas hike, esas lektebla en *EA*, en pag. 361.

Quaze formiki

Ni esas simil al formika popolo,
sen-reva, sen-luma, obskur e tre pala;
ma kelka formiki perceptas autuno,
e sur lia dorsi aparas nun ali.

Sensante yen l' ali, la bestio mizera
divenas nur ebria pro joyo, pro lum',
la nov korp-organin sencese ol movas
e sur omna squamo nun brilias la sun'.

Ma floro suficas, o herb', sive vento
e del inpekteto defal- la nov ali ...
... ni esas simil al formika popolo
Sen-reva, sen-luma, obskur e tre pala.

Ossaka kenji

Ossaka kenji (1888-1969), kun Itô saburo, esas la patro dil japoniana skolo di originala Esperanto-autori, qua tamen erste pos la duesma mondo-milito atingis tre alta literatural nivelo. Ossaka multe tradukis: diversa originala poemi ja aparis en *Perlo el Oriento* (1921), plu tarde anke en *El Orienta florbedo* (1957). Kom tradukero, Ossaka preparis *505 Poemoj*, de la klasika japoniana poem-kolekturo *Mannyô-shû* (1958).

Yen poemeto japonian-stilatra de la poemar-ciklo *La. Buxo di Pandora*, L'originalajxo es trovebla en *Japana Kvodlibeto* en pag. 17.

Vere simila
tua figur' subtila
ad enotera
floro sur ter' humila
en krepuskul' vespera
1934

La triesma periodo dil Esperantala liriko (1945-1975)

Generala introdukto

La prodromo dil nova periodo es ja trovebla inter 1945 (milito-fino) e 1950: nova voci audesas, nova autori probas emular la maestri dil budapestala skolo. Balde, ta nova voci divenas sola aktori sur la literaturala domeno: Hungaria, nun stato sub stalinista rejimo, tacigis la voci parolanta planlingui til 1956. Ma en 1951 departas, per un komuna libro (*Kvaropo*) quar autori (W.Auld, R. Rossetti, J.S. Dinwoodie, J.I. Francis). e un editerio ("Stafeto"), direktata da Juan Régulo-Pérez. La komencanta nov periodo dil esperantistala liriko nomizesos "periodo dil skotiana skolo", nam la quar maxim importanta reprezenteri mencionita esas skoti. Li duktis revoluciono aden la lirik-arto, quankam, precipue sur tradukala domeno, li nultempe renegis la budapestal doktrino.

Inter 1950 e 1965 eventis kontinuanta augmento e kresko dil Esperanto-literaturo, koncerne sive la nombro di autori, sive la nombro di libri, sive la nombro di revui literaturala aparanta.

Informi pri manki en ca chapitro

Mea intenco esis prizentar historiala e kritikala introdukto al literaturo di Esperanto 1945-1975, qua koncernas anke lo restanta del plu anciena "skoli", la nova skoli e grupi, ne nur lirikisti e poeti, ma anke en prozo, jurnalismo, esayo, e teatro.

Ek la lirikisti, me volis prizentar al lektero reprezentanta selekto de poemi de lore importanta poeti. Mi sucesi tradukar poemi dal sequanta autori: Štefo Urban, Eli Urbanova, Baldur Ragnarsson, Geraldo Mattos, Edwin de Kock, Ueyama Masao, Tomita tomu, Tanaka sadami, Miyamoto Masao, Yamada Tempu, William Auld, Reto Rossetti, J.S. Dinwoodie, J.I. Francis, Ivan St. Georgiev, Karolo Piĉ, Victor Sadler, Roman Dobrzinski, Clelia Conterno Guglielminetti, R.P.Nogueira, Alexander Logvin, Kjell Walramoen, Aldo de' Giorgi, Vesna Skaljer-Race.

Me konstatas, ke mankas mult altra autori, quin me previdis introduktar aden l' Antologio: Sylla Chaves, A.D. Foote, Marjorie Boulton, Nicolino Rossi, Antonija Albert, Henri Baupierre, Claude Piron, Bojdar Vanĉik, Salvador Gumà, Poul Thorsen, Julius Balbin, Murata keinosuke.

Regretinde, mankis tempo, ed helpo (Andreas Juste, mea mentoro, desaparitis de la literaturala ceno), e forsan, mankis a me anke inklineso. Do, di ca chapitro, qua mustabis esar ampla e tre kompleksa, restas nur torso. Se ulfoye me povos, me kompletigos ol. Nun, ca libreto riaparas, quale me lasis ol. Nekompleta.

Poemi da autori dil triesma periodo

William Auld

Angla auro, o, plu precize, skota. Tre importanta anke kom esayisto.

Japoniana poemeto II

(Ca poemo aparis en *Unufingraj melodioj* en pag. 35.)

Nula vento
klinigas la bruna herbi.
Sur mond' mortanta
nula pluv-lakrimo
trauras morto-cerebri.

Japoniana poemeto III

(Ca poemo aparis en *Unufingraj melodioj* en pag. 35.)

La griza urbon
printempe suno lav-,
folii verda
pro to extaze tremas ...
Me ? ... dil laboro sklav'.

Noktala aviacado

(Me trovis en *Kvaropo*, en pag. 25, poemo pri nokta aviacala flugado).

Silenc' – ecepte basa zumo,
qua la oreli ne molestas.

Sen lum': ecepto: spektro-lumo
en la *kokpito fosforeskas.

Senmova svebas tuch-proxim
l' astri, quale mil lampiri.

En nova mondo me pilgrim-,
flugas en voy' dil pioniri.

Ta oldi

(En *Humoroj*, en pag. 53)

Me ne volas kredar,
ke ta oldi,
qui ye fantomi kredis,
e brulis sorcistini,
tamen multa tempon
li disipis en ca bagateli,
ma probable lin okupis
la taski dil dio,
e quale trompor
la kontrolisti.

Ma sorcistin-rabdado
agreable ruptis la dial rutino;
e fetoro del inferno,
akra sub narici,
plonjigis lia vizaji
en bir-krugo plu fervoroze.

Semblas a me,
kKe li multe similesis
a ni.

Inkubo

(En *Humoroj*, en pag. 36)

Me iris segun urbo-strado
(en mea sonj' dummatina):
tranquilla semblis l' anmo-stato,
l' *etoso senchagrina.

Subita ploro me kulbutis
(me pregas, ya, psikiatro?!):
nam preterpasante men salutis
mea mortinta patro.

(Sequas hike l' 8-esma chapitro dil granda poemo da Auld *La infana raso*. Ica kanto aparis anke en *EA*, en pag. 405-408)

Es izoliva amar idealo
An l' oceanal fundo
la pezoz quirlo dil nigra aquo
koldes'
sen-mova

Pro quo tu ne reciprokas populo mea amo
pro quo tu ne acceptas me ?
Kredar sola
kontre majoritato –
yen es facila
ma kontre mem le amata?
kurasoza monstri dil profundaji
*ur-onkli

hungro vi deskontentigas,
ma men ta mondo silencoza e nekonocata
pulsas kri-anhelante, furioze
e
r
p
u
s
d
a

al fremda stranjera humida roki
e la nubi mortanta
e benedikita infantil tranquileso
blindes' blindes'
mentii
me oblivias la fumo-kaktuso di hiroshima
me deziras nur okupo femino distrakto
lernas nur hazarde, oblivias multo,
selektas nur lo facila

ed oportuna
quan altri selektas por mea informo
ma ne deziras decidir, judikar, kondamnar
se lon la cirkonstanci impozas obligale
ma es ante omno atencema
la cerebr' es tro mikra
por quo me bezonas ca sabro-dento?
me ne ja deziras mordar mea enemiko
En la fola horo
kande la plando gigantea
celos nigre la cielo
lore me memoros
ma tro tarde
e pose
la skopo tranos itere

blinda dursto, blinda dispermizo, blinde

lo squamoz groteska sukusas su asasinive
 silenceze
brankioza viktimo instinkte fulminifas sen-lume
e la sam-tempa *ur-temp' dil abisi
 duras
 la skopo konsumas
ma olim la sukon pumpis
idealo nultempe soligiva
 e ulfoye ol
 duras
se me ne sensas pluvo sur-vange ol
 ne existas
ni konocas nur un homo e ne komprenas
omnon per un okul-paro, omnon
por sempre per dek fingro-pinti nur
 vua lumbo konkava
 su genitis per me tucho,
 mortis
 kande nokto klozis a me la okuli

n b o d r o n o e t h m
u i n o i n d v n o o o

kriez hop e me saltas
 me es nedisputeble saja
sagaca e ante omno atencema
 nam ton on dicis a me
e me es certa, ke la mond' es plata
 per mea okuli me vidis lo,
e se ol quirlesus me certe falus aden spaco
Sub la vivanta pelo formikumas vermeti.

Ni es la netacanta bestio
la flava e nigra mondo dil giganti
aurore venis senbruisse ed mem l' atom-bombo
 ne chanjas la ter-konturi
ne es akuzebla ni pri nia hiato-peki
 la cerebro kontenas nur ni
ed es tro mikra, tro mikra
En la final e fola horo
 kande la mamin laceras vitro-peci
 kande trabi sakrifikesas al Fairo
 kande vermi repteskas

me es la mondo Nur mea cerebron tormentas
 la sunal lacero di nervi
 kande morto klozas

a me l' okuli

la mondo mortas
ma la skopo
duras

e lagi lekas karesoze l' ombroza rivi
e ne existas se mankas oreli homala

la pezoz pulso dil aquo
koldes'
sen-mova
ma blinda skopo

Un ek ni
(Ica poemo trovesas en *EA*, en pag. 421)

Sidas sub lampo.
Lektas libri.
"Edukesas".

Divenas omnadie plu krumplita
Dum tri yari lasas moldar
Sua barbo
Dum dek yari lasa gibeskar
Sua shultri.
Sen-sorge las- spozino lun dupar,
Ed omnadie plu sen-resorteskas
Til uldie aston' es ja ecesiva,
e, quaze nuda mar-molusk' en konko,
il timas lasar sua kapo ad-extere.
E tro tarde
konstatas, ke nulon il parfinis,
Ripensas al olima yun' sincera
di qua l'intenc' ardanta ne suficis.
E
sidas sub lampo
lektas libri
kadukeskas.

Victor Sadler

(Anglo, vivanta en Nederlandia)

La muevi-gardero
(En *Memkritiko*, en pag. 24)

Me jokez
Kun mea desplezuro,
amiko
petro-jetanta:
tu vizas mea muevi.

Ka tu ne rikonocas me, sol-iranta mar-fantomo ?
ne vidis tua traci
deskovrita dal refluxo ?

Me savas – ic agresiva vervo
en omn animalo ...
Ma ne protestez!
Nam quan kondamnoro? Ka tun, muskul-exaltita?
O men, ecentrika muev-gardero,
qua ne amas homi?

Yen lo vera: Klara konfeso, ke l' aŭtoro preferas l' animalo, kam la homi. La prefero, ja sensebla cetere en pag. 64, ne tote facos il kara a homala lekteri. Il repetas la temo dil promeno an mareo (en pag. 60). La poeto kredeble skriptis to en periodo di nelaboro: nebezonata kom aŭtoro, il esis aktiva un-pos-l' altra kom sacerdoto, sorcisto, e muevo-gardero. Ta lasta profesionon mem il definas "ecentrika".

Edwin De Kock

(Aŭtoro de Sud-Afrika)

Haiku

(De: *Fajro sur mia lango*, en pag. 21)

Falanta plumo
tandem tuchas la sulo
e stacas halte

Uta

(De *Fajro sur mia lango*, en pag. 21)

Ka tu remarkis
velko dil herbo-folio ?
Roko sablala
en verda universo
kontuzis lua vivo.

Sud-Afrika

(De: *Fajro sur mia lango*, en pag. 26)

Dum-jorne, turmo-domi, quale fungi
dil epoko, propagas siluet-montre

aua westaleso, dum la ungi
dil nokto restas interne, pronte.
Ma kande lavespero en Kab-Urbo
redpede marchasaden l' ondi,
e dronesas ube olim la perturbo
dil blankrasala navi importismondi
stranjer pos vizaj' norde pal,
lore riposedas ol la lando.
Ventatre iras muji bubalal,
e l'anxio plantacas sua plando
apud la kordio, kande Ulo venas
trans la stepi til l' unesma domi,
e su peza-spire fortranas,
fru-matine, kun la frost-fantomi.
Sur la kontinental nigra sino
pezas karg' di koncienc' e destino.

Baldur Ragnarsson

(Poeto qua vivas en Islando)

(Sen titolo: de *EA*, en pag. 549)

Reda,
reda quale sonjo
pri vintro-rozi
fluas mea sango.

Mea vivo dormas
sub nivoza strato
an rozea vango.

E la niv' extensas
sua blanka manui
per mea sango.

(Sen titolo: de *EA*, en pag. 551)

En nigra kesto
di long-hara nokti
me plendas l' existo.

Quale sugata pluvo
me lakrimi ploras
sur me ya tristo.

E sospiras vane

savar pentre piktar
la tota Kristo.

Ploro

(En *EA*, en pag. 538)

Tu esas la ploro dil nokto
sur verda planet'.

Blua lakrimi gutifas
de krianta fonti
tra turgecanta folii
adsur matrara mami.

La ploro dil nokto.
La vojagero jemas sub roki,
rati rodas radiki,
e lakrimo-flui
simboligas misterii
sur verda fondi
e varma karno.

La ploro dil nokto
sur nia verda planet'.

Torental en la flui
til nova verdaji
per sufranta okuli,
paligas la folii.
Blua okuli buli dil nokto
konektas pala fingri
por la funeral danso.

Tu esas la ploro dil nokto
vivo, sufrado.

Roman Dobrzynski

(Polona satir-aŭtoro)

Ka povas ni

(Epigramo, de la revuo *Paco*, 4/1972, en pag. 31)

Ka povas ni dansar kun la chapelo ?
Ka povas ni vivar sen fairo-aquo ?
Ka povas ni lernar ya duadek lingui ?
Yes, ni povas lo – ma pro quo?

Ivan St. Georgiev

(Bulgariano)

Kaskado

(De *Provo alfronti la vivon*, en pag. 53)

Aquofalo

Gaye

falas

aquoguti

fole

falas ...

Mea kordio

ja sen plor' es

pala

pala

Fluez

fluge

falez

fole

ed

senvole

fola

fluo!

Alexander Logvin

(Ukrainiana poeto)

Lilio

(De l' poem-kolekturo *Sur la vivovojo*, en pag. 83)

Aromoza lilio:

kristala bokalo.

ma lo bel forfalas

petal' pos petalo ...

Fier la homido:

infanta preludo,

kelk-tempa florifo

Plendinda konkludo ...

R.P. Nogueira

(Yun aŭtoro brazilana: hie vi trovos tri poemeti del kolektaĵo *Vojo kaj vorto*, respektive en pag. 30, 33 e 34).

Poeziala gardeno

helio
tropi
cirkum
mio-
zoti
heliotrompi

Simfonio dil dubito

ka
yes
ma se
forsan
ne

Tropikismo

Mea lando havas palmi
ube kantas generali

Geraldo Mattos

(Braziliana poeto)

A Idista poeto

(Del poem-kolektaĵo *Ritmoj de vivo*, en pag. 20)

Kaduka branĉo de arboroj hard
la lingvo, quan tu al arto penis
duktar, viva la suko ne plus tenis,
e balde facis su nur frosta *karb'.

La seka vorti, en pezozaj garb',
koloron monoton tedive prenis,
ma nov foliar' ja gaye venis
de la preplanto, kun printempo-farb'.

Tu kriis, tu ululis, tu stertoris,
ma komprenis tun ja nula homo:
la eki trans la montoj for-sonoris ...

Perisis ja tua esper' idioma,
per brulo, tu pri la muteso ploris
e super la ruin' di tua Roma! ...

Stefo Urban

(Cheko-slovakiana aŭtoro. L'originalaĵo di ĉa poemo trovesas en *EA*, en pag. 482).

Tosto

Drinkez, filio, ne rapide,
drinkez, filio, lente nur!
Tro rapide ne valide,
tro rapide – sen plezur'.

Pri la bir'
pri l' dezir'
sonez la muziko.

Ne a tu,
a la vent'
vizas la prediko!

Sequas poemeto, qua, segun *Gvidlibro al parnaso*, en pag. 60, esas japonatra.

Strigal ululo:
kun jem' yen haltas Tempo.
La horo: Nulo.

Eli Urbanova

Cheko-slovakiana poeto, spozino di Ŝtefo Urban. L'unesma poemo venas del libro *Nur tri kolorojn*, en pag. 99).

Vin' pezoza.

Pezoz ya esis vino
quan ni lor drinkis kune.
Flamreda, en koloro,
en gust' tre dolca, ka ne?
Ni tostis... du gobleti
tinkleskis pro la joyo ...
Drinkite til la fundo.
Ha, ye quantesma foyo?

E pasas di' pos dio
en rango sen varieso

e me ne es plu sobra,
ma ebria kun eceso ...
Ne volas kalmeskar
la pulseganta sango.
Pezoz me sentas vino
ankore sur la lango.

La duesma poemo venas del sama libro, ed esas trovebla en pag. 21.

Propra imajo

Vizaj' di pup' porcelanatre pala.
Do ne aparta, kontree: tre banala.
Mortint ol semblus certe, se du astri
(nigra pupili: un ek la kontrasti)
ne brilius larje de-sub okulbrovi.
Quo nun altra ? Hike fiaskas yen la probi
dum la serchad' de ul charmo specala:
vizaj' di pup' porcelanatre pala.

Ueyama masao

(Poeto de Japonia. L' unesma poemeto trovesas en *Suito*, en pag. 67; le sequanta trovesas en *Kvinteto* 1969, en pag. 6, 9, 6, 11, 10).

Svebas aromo
krizantemal dum verda
restas gazono

Dum jorn' la suno,
la lun' vespere, ma ne
a me Fortuno.

Printemp' – obskura:
por la asnet' kargita
la voyo – dura.

Yen la yar-fino.
Nun pent' ed apologio
van es per vino.

Ka pac' postulas
hom-vivo-sakrifiko?
Indigne – brulo.

Cirkum kanono
rustoza tomb' dil glorio,
- verda gazono.

Vesna Skaljer-Race

(Yugoslaviana poetino)

(Yen bela poemo del kolekturo *Maristo surmaste*, en pag. 52)

Ube tu esas, Mefisto?
ne pro oro;
pro vojajo, esploro –
ne pro oro;
pro l' kloz' dil feliceso-rado –
ne pro mondo-regno,

venez, povoza pekisto!

Tomita tomu

Japoniano. De *Kvinteto*, 1969, (en pag. 23 e 24), yen du poemeti.

Printempal polvon
sur arbor' vana vidus
nur sole korvo.

« Guevara-nokto »
en hal' klimatizita
pos « go-go »-modo.

Tanaka sadami

(Poeto japoniana. Hike vi trovas quar poemi. Le du unesma aparis en *Suito* 1967, en pag. 29 e 11, e le du sequanta aparis en *Kvinteto* 1969, en pag. 29 e 30)

Sur nuda muro
moskit' aplastita –
nigra makulo.

Tifono venas
tirane quirlas vento,
pilono jemas.

Garden' dezerta
sub varmes' sufokanta
Aer' inerta.

Nub-mar' severa
sur Pacifiko, malgre
novyaro bela.

Miyamoto masao

(Japona poeto. La tri poemi venas de *Kvinteto* 1969. Li trovesas en pag. 41, 47, 45)

Autun' adportis
kun pluv' funero granda:
Guevara mortis!

Murmuras maro
sudala al shalupo,
- quik februaro

Printempe sango
en la vesper' plu bolias
- kun lang' en lango.

Clelia Conterno Guglielminetti

(Italiana poetino. Ica poemio trovesas en la kolekto *Eta vivo*, en pag. 50).

Koncentrerio

(Mantova, 9.9.1943)

Dum tota dio me serchis tu kurante
en desper', tra la tota urbo,
la urb' pro horor' deveninte muta;
Me trovis tu – kaptita:
Trans la greti me vidis tu: tu semblis
Jesu krucifikita.
Ek tu li intencis quon facar,
pro qua krimino, ek tu – tote inocenta?
E tun komprenas ca kordi raspanta
qui tun de me separas plu efikive.
Pro quo li prenis tu, e quon
dicadas li, ke tu akuzesas,
e pro quo li timas, ke tu fugos,
ke tu atingos me?
Parto de mea karno,
fragmento de me anmo,
trans la greti
en kordal abraço,
e nun tun li vizos

per la mitraliori,
e nun du fera monstrui
trananta sur du katenegi
movas su kontre tu,
turnas vers tu la boko dil kanoni.
Nun venas, nun venas,
Atingas tun morto,
lon jetas vers tu
un ek ca komandi
sika, nekomprenebla

Aldo De' Giorgi

(Italiana poeto, relative poke produktinta sur poeziala kampo)

Ho, quante la mondo es repugnanta!

Exterigar su del cadio
ne es posibla:
la morgo vulturatre
celita sur roko-pinto embuskos.
For del pasat' eskapar
ne helpas:
rimemori quaze represalio
per ungli furioze
riagresos
per mil tormenti
on pagas
mikr instanti
di juo relativa.
Per lakrim-abundo
on su sendebitigas
de rideto
efemera
per vicerala konvulsioni,
per enkarna rapsi
on equilibrigas
voluptoza tempo-fragmento.
Multekolora flori
ma anke viperi,
paradiz-uceli
ma anke
moskiti parazita.
Muziko, pikt-arto
ma kancero e tetano.
Poezio
ma

Hiroshima ed Auschwitz.
La nonesma simfonio,
la Deala Komedio,
ma napalmo e garoto.
Jesu, Buddha, Bahà u'llah
ma
infanto-tormenti,
infanto-mutili,
mongolismo:

ED OLI AUGMENTESAS ...

Ho, quante la mondo es repugnanta!

Kjell Walraamoen

Moderna norvegiana poeto. Ica poemo trovesas en la libro (skripita kun altra poeto, l' italiana jurnalistino Lina Gabrielli) *Ni devas vivi*, en pag. 61.

Brancho super l' abismo

Maxim profund en l' anmo mea
esas angoro
pro la celiteso –
En l'anmo mea
trovesas pavoro
pro la nevidebleso
qua me certigas
pri mea existo,
qua certe eventos –
Me portos celata pavoro,
rodanta mordo
kontinuala
quale erodo di petro –

Ma ultempe la suno
varsos lum-faski
aden l' abismo-teroro –
Felica me esos
nam me renkontros
la lum-inundo
e sensos la sunoza manui
qui karesos.
liberigante men
de sennoma sufro –

La brancho super l' abismo –
Me ol prenas nun.

Yamada tempu

Yen du poemeti, quin me tradukis de *Suito* 1967, en pag. 30 e 31.

Arbar' en vento –
nun Venus briliis super
dormanta tendo.

Ho, quanta joyo ! –
Novjare ol arivos
trans longa voyo.

Komenti auto-kritikala kom posfaco dil libro

La historio di ca libreto

Mea kunlaboro kun Juste esas tre antiqua, ed ol havis diferanta periodi. Tre frua momento, kande Juste praparis la granda poemo *Rinaldo*. Ni ofte skribis – reciproke – pri diferanta temi, ma precipue pri literaturo. Me esis, lore, tre yuna. Adolecanto. Me konservis la da ilu sendita manuskripti, ma la letri, quin il sendis a me, desaparitis. Me sempre queris lua helpo, lor labori desfacile sur literaturala domeno, en Ido. Il esis preciza, klara, ideoza. Yen do pro quo me havas intereso pri Ido e pri literaturo.

En 1963 me vakancis en München por plu bone lernar la praktikado dil germana linguo. Me esas suisa italingvano, qua volis, lore, lernar medicino an l' Universitato Zürich. Quon me ya anke facis. Quankam en la liceo on docis la germana, la praktikado venas nur de plu-min longa restado en loko, ube la germana es parolata. Me ne vehis a Zürich, nam me volis lernar la norm-germana, e ne la suis-germana linguo. Ton me anke facis, ma erste plu tarde.

Quon facar en München, qua tatempe esis granda vilajo kun eceptala muzei ? Vizitar biblioteki. La biblioteko dil Munkena Esperanto-Grupo. Quante multa libri me “devoris” en la bela somero, sur benketo dil Theresienwiese! Me anke skriptis kelka notici pri la libri lektita.

Kelka yari plu tarde, kande me jam vivis en Zürich kun la skopo studiar medicino, amiko J.J. Sturzenegger, regretinde tro frue mortinta, invitis me, kun mikra interesata grupo, en sua hemo, por kune lektar e komentar poeziala teksti en Esperanto. Agreebla vesperi, di qui restas a me bela memoraji. Forsan en la yaro 1967? Me ne konservis la dio-libro di ta yari.

Plu tarde, me kunlaboris kun Prof. Dr Ivo Lapenna (e Ulrich Lins) en la redaktado dil enciklopediatra libro *Esperanto en perspektivo*, qua aparitis en 1974. Ma en 1970 mia parto esis ja pronta. Me volis proponar enciklopediala libro pri la esperantal literaturo: beletro, ciencala prozo, interlinguistiko, ed anke revui. Me ne volis proponar libro pri kritiko literaturala. Ma libro, qua povas duktar la lekteri al esploro di biblioteki, ube trovesas la mencionita libri. En ta tempo, ol esis la maxim kompleta kritika bibliografial laboruro.

Me retrovis Juste, pos l' aparo di *Esperanto en Perspektivo*, e me pensis, ke forsan me povus tradukar kelka poemi de Esperanto aden Ido. Me longe karesis tal ideo, a qua akompanesis anke la projeto tradukar tala poemi aden l' italiana linguo. L' italo Giordano Azzi tradukis kelka poemi en la nord-italiana dialekto dil urbo Como, quale anke facis la ital-suisa poeto e skolestro Dante Bertolini, qua praparis traduki, qui aparitis tamen en la linguo italiana.

Hodiala konsideri pri kelka temi

Me proponas ica mikra libro, qua ne postulas tro alta nivelo, qua es tamen frukto di longa laboro. Ol anke kontenas la rezulto di lekto, di selekto, di prefero, di emocionala partopreno, kun proba komprenar, anke intelektale, la materialo kolektita. De la aparo dil unesma edito, en alkohola stencil-

imprimo, pasis 42 yari. Esas klara, ke venis nova tempo, nova maniero vivar, ma anke nova konoci, plu klara kompreno dil eventi e dil tatempa situeso. Do, aparas anke l' erori. Forsan di selekto (tamen: me konstatis, ke multa poemi prezentita ankore plezas a me), ma certe di kritiko, di konoci, di studio. Mea hodiala vido-punto esas radikale altra, kam ol esis en tante lontana epoko, kande me evis inter 16 e 25 yari. Tri es la temi, pri qui esas importanta skriptar ulo. Literaturo, poeziala uzo dil linguo Ido, e la intelektal *etoso (intelektal, kultural e spiritual atmosfero) di ta epoko.

Kelka aspekti dil teorio pri literaturo

Lektero quik komprenas, ke mea bazi literaturkritikala esis, lore, tre mikra e magra. La distingo inter *formo* e *kontenajo* esas la restajo di mea aristotelala kulturo, qua uzesis anke en marxista kuntekto. Nun, mea vidopuntun hodiala me studiis che la franca filozofi e semantikisti, e do esas multe plu kompleksa. Pro to la termino "klasika" postulus plu klara defino. Supozeble, "klasika" povas ankore nun uzesar por autori, qui formale inspirasas dal budapestal literaturala skolo.

La terminon "skolo" me utiligis tro ofte, ed anke sen korekta bazo. Me hodie imaginas, ke existas forsan nur du skoli. La budapestala, e la marxista. Ca lasta skolo ne koncernas la formo, ma la kontenajo, la spirito dil poezio. Do, ne existas altra skoli. La mencionita termino, en altra signifiko, indikas nur grupi de autori, qui vivis en certa regiono o lando, ed en certa epoko.

Mankas komplete vera e moderna literatural esploro pri singla autoro, segun la moderna kriterii. La hodiala kritiko dil literaturo permisus bone evidentigar la diverseso existanta inter la nombroza poeti esperantistala (ed anke idala, se on facus la sama laboro pri lia libri).

Mea experienco pri la pozitiva aspekti dil poeziala Ido

Utiligar Ido por poezio esas interesiva exercio. Anke nur en tradukado. Esperanto, quale la italiana linguo, esas linguo (preske) sen oxitona vorti. L' italiana havas multa proparoxitona vorti, e to helpas la poeti, ma Esperanto havas nula proparoxitonismo. Nur paroxitonismo es rejo, e do la ritmo dil linguo es kelke enoyoza. E requestas alta kapablesi che l' autoro di poeziala teksti.

En Ido, oxitoneso esas facile atingebla, sen granda defacilajo, en linguo qua, en prozo, es anke paroxitonala, e do kelke enoyoza. Ni videz quale Ido helpas en la oxitonigado dil linguo en specala poeziala momenti.

- L' adjektivo povas perdar la finajo -a: finala / final, granda / grand, vivanta / vivant.
- La substantivo povas perdar la finajo -o: fino / fin', mondo / mond', suno / sun'.
- La verbo, en sua formo infinitiva, esas oxitona: vivar / vivir / viver.
- La verbo, en sua formo indikativa presenta, povas perdar sua finalo -as: sen indiko, en la verbo esar (esas / es), e kun indiko en l' altra verbi: vivar (vivas / viv-).
- L'adverbi povas (ne-oficale) perdar la finalo -e: anke / ank, morgo / morg.

La diftongi ofras interesiva posibleso. Generale, en Ido, cielo pronuncesas /ci-e-lo/, ma en poezio povas transformacar su a /cye-lo/. Tre utila.

Juste longe diskutis, ka tala posibleso di asimilo o diftongigo (o di reduktigo) existas anke inter vorti, exemple, en kazo de sama vokalo.

Yen exemplo di asimilo:

amika afero / amikafero; homi iracanta / homi-racanta

O ya diftongigo, en la sequanta exempli:

cieli azura (cyelyazura)

manu' amoroza (manwamoroza)

Ma ta posiblesi nulteme studiesis profunde e produktive.

La influo dil intelektal *etoso en ta epoko

En 1968 me esis yuna homo. Quale multi, me kredis, ke la sociala situeso povas chanjesar. Por plu ampla libereso, solidareso, justeso. Ma por chanjar ol, es importanta examinar la portanta traiti dil socio. Quala plu bona instrumento kam la specala marxismo, qua propagesis lore per la labori dil Frankfurtala Skolo? Certe ne tra la "reala komunismo", qua ne plezis a ni. Ed anke ne tra la iluzioni qui venis de Chinia. Ma Fidel Castro, Che Guevara, e la lukto kontre kolonialismo, tamen yes.

Do, en ca teksti, la lekteri trovos granda – ecesiva – utiligo dil marxisma terminologio. Nun, ta terminologion me ne plus utiligas. Me havas cadie la impresiono, ke me aplikis korseto a reala situeso, qua explikesas plu bone per altra kriterii.

La prefaco, quan me skribis kom komento al triesma chapitro, e qua koncernas la literaturala aktivesado en Esperanto, pos la duesma mondo-milito, esas tro rigida e volas tro multa detali per poka vorti deskriptar. Nun, me havas tote altra opiniononi.

Certe, en 1977 on ja vidis klare la diminuto dil movementi planlinguala.

Ma to *ne* eventis pro la nigra aktivado dil imperialismo, ma pro sempre plu klara mekanismi.

1. La homaro *ne* suspiras al internaciona linguo, e ne konsideras la nacionala lingui kom ulo santa e absolute defendinda.
2. La homi simple lernas la linguo, qua es maxim utila, e qua permisas altigo dil sociala nivelo, dil lernanto, e dil filii dil lernanto. Altra konsideri esas superflua o sen valoro.
3. Generale, la homi deziras lernar linguo anke utila en internaciona nivelo, e li savas, ja en ta yari, ke tala linguo existas. To es l' angla linguo. En internaciona nivelo: literaturala, kulturala, muzikala, politikala, ciencala.

L'antiqua esperi dil planlinguani montris su klare kom eroroza: la popolo ne kredas al neceseso di internaciona neutra linguo. Ol kredas al neceseso di un internaciona linguo, qua – cadie – esas l' angla. Sen desfaciliaji e sen problemi. Ne importas la ideala valori, importas la praktikala uzebleso.

Do la planlingui regresas. E ta regreso kauzas konflikti en la movementi. Existas esperantisti qui akuzas l' esperantisti ipsa, esar la kauzi dil regreso. On esperas pri nova organizo-sistemo. On esperas pri plu facila propozo di kultural instrumenti (libri, kongresi, radio, edc.). Ma to ne solvos la questiono. Me

opinionas, ke nova planinguani arivos. Certe. Ma ne plus esos homi qui kredas pri la olima ideali, di komuna linguo. No: li venos, nam li havas plezuro ludar per linguo. Ipse mem konstruktar linguo. Sen altra skopo, kam havar plezuro en tala okupeso. Quale eventas tre ofte, li lernos rapide, okupos su per la planlingui, e pos 10 yari livos la temo. Semprer la propageri esis rara. Ma en futuro li esos multe plu rara kam plu frue.

Existos ankore homi, qui dezoros e havos plezo en la experimentado dil lingui en literaturala domeno. Ma la spirito ne plus esos la sama.

Forsekita parto dil prefaco al triesma periodo

Me sekis del prefaco dil parto koncernanta la triesma periodo dil literaturo di Esperanto la sequanta parto, quan me tamen proponas al lektero, kun l' indiko, ke ol prezentas vizio ne korekta.

Inter 1950 e 1965 eventis kontinuanta augmento e kresko dil Esperanto-literaturo, koncerne sive nombro di autori, sive nombro di libri, sive nombro di revui literaturala aparanta.

Tamen, lente ma konstante, on havas l' impreson, ke inter 1965 eventis diminuto di to omna til 1975. Ta diminuto ne es privilegio di Esperanto: sufris pro to anke l' Ido-, l' Occidental-, e l' Interlinguamovimenti.

- (a) L' internaciona situeso divenas sempre plu klare dominacata da, nazioni e nacion-grupi potenta financale e kulturala. La promisata "distenseso" existas, ma fecesas en funciono di plu bona divido e plu oportuna administro dil febla stati (su-racionaligo dil imperialisma explotado). En tala situeso, to es klara, la planlingui povas puke expektar del guvernerii. Oli povas anke puke expektar del "general publiko", qua facile manipulesas, direte dal kultur-imperialista potentaji (o manipulesas mediacie la guvernerii e la kulturala superstrukturi dil "febla" stati.
- (b) To duktas a neposibleso agar efikive. Do eventas stagnado di energii ("grupo-agresivoso", segun la socio-psikologia expresuro), qui serchas lore expreso en l' internajo dil grupo ipsa. Tale la tradicionala planlinguistikala organizuri laceresas da konflikti e deskontenteso, eventas "skismi", qui paralizas ankore plus l' aktiveco dil grupo ad-externe. Tala esas la situeso, exemple, la situeso en multa landala Esperanto-organizuri, ed anke en Universala Esperanto-Asocio. En Suisia, Svisa Esperanto-Societo es en grava krizo, e sive ne plus trovas agado-domeno, sive ne plus havas energio entraprezar ulo segun plano. Analoge, existas krizo en la tradicionala Esperanto-editerii, qui tilnun montris su tro nesuciema pri moderna metodi di merkat-analizo e pri distribut-tekniki.
- (c) Me skisis kelke la krizo dil Esperanto-movimento (e la plu generala krizo di singla planlinguistika movimento). Tamen, existas generala tendenco (sur psikologia bazo) adherar a planlinguo, ed existas sociala e socio-politikala kauzi objektiva qui duktas on a kontrastar la kulturala imperialismo. Do, ulasence, la planlinguistika movimento (per su ipsa) esas nemortiva. Ma la krizo plu supre skisita kauzas krizo di identeso che la planinguani. La negativ aspekto di ca identeso-krizo spegulagas su en la krizo dil tradicionala organizuri. La pozitiv aspekto (l' auto-terapio) spegulagas su en la sercho di nova ne-traditionala organizo-formi. Ta sercho sequas du direzioni:

(1) esploro dil kulturala tradicioni e dil planlinguistikala literaturo (ciencala e beletristikala) por evidentigar l' elementi ankore valoroza en qui on povas do ankore identifikar su; (2) Exploro dil socio-politikala e socio-kulturala situeso reala por trovar l' analizo-elementi e la generala teorio, qui povas justifikar interne la sociala dialektiko nacionala e internaciona l' existo e la difuzo di planlinguo.

- (d) Tale naskis en Suisia Kultura Centro Esperantista (kontraste kun Svisa Esperanto-Societo), e Centre de documentation et d'étude sur la langue internationale (CDELI), en Japonia la grupi Harmonio, en Germania Sarlanda Esperanto-Ligo, en Italia la grupo La Patrolo (forsan tro ligita a literaturo). Itere en Germania, l' ampla agado en Paderborn (kun radiizo anke altraloke), cirkum Prof. Frank; en Hungaria, la seciono pri Esperanto ed esperantologio an l' Universitato Eötvös Lorand (Budapest). Singla ta nova-speca institucuri, qui ne dependas del institucuri tradicionala, probas identifikar nova elementi dil planlinguista identesoe reprezentas novigo dil su-imajo e dil imajo koram l' externo dil planlinguistiko.
- (e) Ni mustas adjuntar tamen altra objektiva faktoro qua segun me limitizas l' ampleso dil koncepto di krizo dil planlinguistikala movimento. Esas ya fakto, ke de 10-15 yari generala inflaciono ye mondala nivelo (e, dum la recenta yari, gravega internaciona ekonomiala kolapso kun kosequanta neproporcionizita preco-altigo) kauzis remarkenda altigo dil imprimo-kusti. Ta imprimo-kusti divenis laste netolerebla al relative artizane aganta esperatala editerii. Ad oli mankis faktale moderna merkat-analizo-sistemi, moderna distributo-infrastrukturo, moderna ekonomiala management (i.a. mankis klara idei pri la profitifiva dukto dil edito-entraprezo). La krizo montris, ke idealismo e diligentismo en edito-afero ne plus funcionas. Kelka nova modern-stilala esperantistala institucuri savis adequatigar su al nova koncepti, qui sola grantas vivo a edito-entraprezo: i.a. Sennacieca Asocio Tutmonda (SAT), la yunaral secino di SAT, l' editerio di Literatura Foiro, l' editerio di Kultura centro esperantista, la grupo cirkum Prof. Frank en Paderborn, l' editerio Iltis en Saarbrücken, Dansk Esperanto-Forlag, l' editerio di Someraj Universitataj Kursoj (Liège), e, ultre (espereble) Editerio Hans Dubois,, forsan anke ul altra entraprezi.